

๕. คหปติวคค

๑. ปณจเวรภยสตุต

[๔๑] สวตถึยํ วิหริติ... อถ โข อนาถปิณฑิกโก คหปติ เยน ภควา เตนุปลงกมิ, ออุปสงกमितวา ภควนตํ อภิวาเทตวา เอกมนตํ นิสฺสีทิ; เอกมนตํ นิสฺสินฺนํ โข อนาถปิณฑิกํ คหปตํ ภควา เอตทโวจ :

ยโต โข คหปติ อริยสาวกสฺส ปณจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ, จตฺตฺหิ จ โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ฌาโย ปณฺณา สุทฺธิจฺโจะ โหติ สุปฺปฏิวิทฺโธ, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาว อตฺตนาํ พุยากรเยย “ชฺเฌนนิรโยมฺหิ ชฺเฌนตฺริจฺฉานโยนิ ชฺเฌนเปตฺตวิสโย ชฺเฌนาปายทฺตคฺคตฺวินิปาโต โสตาปนฺโนหฺมสมฺมิ อวินิปาตธฺมโม นียโต สมฺโพธิปรายโน”ติ.

กตมานิ ปณจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ? ยํ คหปติ ปาณาติปาตํ ปาณาติปาต ปจฺจยา ทิฏฺฐจธฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, เจตสิกมฺปิ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. ปาณาติปาตา ปฏฺฐิวีรตฺสสฺส เหวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. (๑)

ยํ คหปติ อทินฺนาทายี อทินฺนาทานปจฺจยา ทิฏฺฐจธฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, เจตสิกมฺปิ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. อทินฺนาทานา ปฏฺฐิวีรตฺสสฺส เหวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. (๒)

ยํ คหปติ กาเมสุมฺมิจฺฉาจารย์ กาเมสุมฺมิจฺฉาจารย์ปจฺจยา ทิฏฺฐจธฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, เจตสิกมฺปิ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. กาเมสุมฺมิจฺฉาจารย์ ปฏฺฐิวีรตฺสสฺส เหวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. (๓)

ยํ คหปติ มุสฺสาวาทิ มุสฺสาวาทปจฺจยา ทิฏฺฐจธฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, เจตสิกมฺปิ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. มุสฺสาวาทา ปฏฺฐิวีรตฺสสฺส เหวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. (๔)

ยํ คหปติ สุรฺวามฺเรยมชฺชปฺมาทฺฐจายี สุรฺวามฺเรยมชฺชปฺมาทฺฐจฺยานปจฺจยา ทิฏฺฐจธฺมมิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, สมฺปรายิกมฺปิ ภยํ เวรํ ปสฺวติ, เจตสิกมฺปิ ทฺกขํ โทมนสฺสํ ปฏฺฐิสฺสเวทยติ. สุรฺวามฺเรยมชฺชปฺมาทฺฐจฺยานา ปฏฺฐิวีรตฺสสฺส เหวํ ตํ ภยํ เวรํ วูปสนฺตํ โหติ. อิมานิ ปณจ ภยานิ เวรานิ วูปสนฺตานิ โหนฺติ. (๕)

กตเมหิ จตฺตฺหิ โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมฺนฺนาคโต โหติ ? อธิ คหปติ อริยสาวโก พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ “อิตฺปิ โส ภควา อรฺหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจฺรณสมฺปนฺโน สุกฺโต โลกวิทฺโธ อญฺตฺตโร ปุริสทมฺมสฺวาริ สตฺถา เทวมฺนุสฺसानํ พุทฺโธ ภควา”ติ. (๑)

ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ “สุวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม สนฺทฺธิจฺจิกโก อกาลิกโก เอหิปสฺสุสิโก โอบนฺยิกโก ปจฺจจตฺตํ เวทิตฺตฺวา วิญฺญูหิ”ติ. (๒)

สํฆे อเวจฺจปฺปสาเทน สมฺนฺนาคโต โหติ “สุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสํฆโ อชฺชุปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสํฆโ ฌายปฺปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสํฆโ สามีจฺปิปนฺโน ภควโต สาวกสํฆโ ยทิตฺถํ: จตฺตาริ ปุริสยฺคฺคานิ อญฺจ ปุริสปฺคฺคลา, เอส ภควโต สาวกสํฆโ อานุเนยโย ปานุเนยโย ทกฺขิณฺเนยโย อณฺชลิกรณฺเณยโย อญฺตฺตรํ ปุณฺณกฺเขตฺตํ โลกสฺสา”ติ. (๓)

อริยกนฺตเทหิ สึเลหิ สมนฺนาคโต โหติ อชณฺเทหิ อจฺฉิทฺเทหิ อสพฺเลหิ อกมฺมาเสหิ
ภุชิสฺเสหิ วิญญฺุสฺตเถหิ อปรามญฺุเจหิ สฺมาธิสํวตฺตนิเกหิ. อิเมหิ จตฺตุหิ โสตาปตฺตियงฺเคหิ
สมนฺนาคโต โหติ. (๔)

กตโม จสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ สฺุปฺปฏิวิทฺุโร ? อิจฺ คหปติ อริยสวโก
ปฺปฏิจจฺสมฺบุปฺปาทญฺุญฺเวย สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ “อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสฺมึ อสติ อิทํ น
โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อฺุปฺชชติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ, ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารธา,
สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ ๕เปยฺ เวยเมตสฺส เกวลสฺส ทฺุขกฺขนฺุชฺส สฺมฺทโย โหติ, อวิชฺชชย เตว
อเสสฺวิราคฺคินิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ ๕เปยฺ เวยเมตสฺส เกวลสฺส
ทฺุขกฺขนฺุชฺส นิโรโธ โหติ. อยมสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ สฺุปฺปฏิวิทฺุโร.

ยโต โข คหปติ อริยสวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภายานิ เวรานิ วฺุปฺสนฺุตานิ โหนฺติ. อิเมหิ จตฺตุหิ
โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ. อยมจฺสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ สฺุปฺปฏิวิทฺุโร, โส
อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พฺุยากรเยยฺ “ชฺุณฺนโรยมฺหิ ชฺุณฺตโรจฺฅานโยนิ ชฺุณฺปิตฺตวิสโย ชฺุณฺา
ปายทฺุคฺคิตฺวินิปาโต, โสตาปนฺุโนหฺมสฺมิ อวินิปาตธฺุมฺโม นียโต สฺมฺโพธิปฺรายน”ติ. ปจฺมํ.

๒. ทฺุติยปญฺจเวรภยสฺุตต

[๔๒] สวาทฺถิยํ วิหฺรติ... ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวกสฺส ปญฺจ ภายานิ เวรานิ วฺุปฺสนฺุตานิ
โหนฺติ. จตฺตุหิ จ โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อริโย จสฺส ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ
สฺุปฺปฏิวิทฺุโร, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พฺุยากรเยยฺ “ชฺุณฺนโรยมฺหิ ๕เปยฺ อวินิปาตธฺุมฺโม
นียโต สฺมฺโพธิปฺรายน”ติ.

กตมานิ ปญฺจ ภายานิ เวรานิ วฺุปฺสนฺุตานิ โหนฺติ ? ยํ ภิกฺขเว ปาณาติปาทึ ๕เปยฺ ยํ ภิกฺขเว
อทินฺุนาทายึ ๕เปยฺ ยํ ภิกฺขเว กามสฺสุมิจฺฅาจารึ ๕เปยฺ ยํ ภิกฺขเว มฺุสวาทึ ๕เปยฺ ยํ ภิกฺขเว สฺุราเมรย
มชฺุชฺชปมาทญฺุจายึ ๕เปยฺ อิมานิ ปญฺจ ภายานิ เวรานิ วฺุปฺสนฺุตานิ โหนฺติ.

กตเมหิ จตฺตุหิ โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ ? อิจฺ ภิกฺขเว อริยสวโก พฺุทฺเ ๕เปยฺ
ธฺุมฺเม ๕เปยฺ สฺุเม ๕เปยฺ อริยกนฺตเทหิ สึเลหิ สมนฺนาคโต โหติ ๕เปยฺ อิเมหิ จตฺตุหิ โสตาปตฺตियงฺเคหิ
สมนฺนาคโต โหติ.

กตโม จสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ สฺุปฺปฏิวิทฺุโร ? อิจฺ ภิกฺขเว อริยสวโก
ปฺปฏิจจฺสมฺบุปฺปาทญฺุญฺเวย สาธุกํ โยนิโส มนสิกโรติ ๕เปยฺ อยมสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ
โหติ สฺุปฺปฏิวิทฺุโร.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสวกสฺส อิมานิ ปญฺจ ภายานิ เวรานิ วฺุปฺสนฺุตานิ โหนฺติ. อิเมหิ จ
จตฺตุหิ โสตาปตฺตियงฺเคหิ สมนฺนาคโต โหติ, อยมจฺสฺส อริโย ฅาโย ปญฺญาโย สฺุทฺธิญฺุโจ โหติ
สฺุปฺปฏิวิทฺุโร, โส อากงฺขมาโน อตฺตนาเว อตฺตนาํ พฺุยากรเยยฺ “ชฺุณฺนโรยมฺหิ ชฺุณฺตโรจฺฅานโยนิ
ชฺุณฺปิตฺตวิสโย ชฺุณฺาปายทฺุคฺคิตฺวินิปาโต, โสตาปนฺุโนหฺมสฺมิ อวินิปาตธฺุมฺโม นียโต
สฺมฺโพธิปฺรายน”ติ. ทฺุติยํ.

๓. ทุกุขสุตต

[๔๓] สวาทถึถึถึ วิหริติ... ทุกุขสุตฺต ภิกขเว สมุทฺทยญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ เทเสสฺสํสามิ, ตํ สຸณฺนาถ, สวาทຸກໍ່ มนສິກຸໂວດ, ກາສິສຸສາມິຕິ. “ເວົ້າ ການເຕ”ຕິ ໂຂ ເຕ ກິກຸຊຸ ກວາໂຕ ປັຈຸສຸໂສສຸ້. ກວາ ເອຕຫຼວງ :

ກຕໄມ ຈ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ສມຸຫຍໂຍ ? ຈກຸຊຸບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຮູປ໌ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ຈກຸຊຸວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ. ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ສມຸຫຍໂຍ.

ໂສຕບຸຈ ປຼືຈຸຈ ສຫຼເ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ໂສຕວິຼຍຸບາຸນ໌ ະປ໌ ສານບຸຈ ປຼືຈຸຈ ກຸເ ຈ... ສິວຸຫຍຸຈ ປຼືຈຸຈ ຣເ ຈ... ກາຍບຸຈ ປຼືຈຸຈ ໄຜຼຸສຸພຸ ຈ... ມນບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຫມເ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ມໂນ ວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ. ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ສມຸຫຍໂຍ.

ກຕໄມ ຈ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ອຕຸງຄໄມ ? ຈກຸຊຸບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຮູປ໌ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ຈກຸຊຸວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ. ຕສຸສາເຍວ ຕຸນຸຫາຍ ອເສສວິຼາຄ ນິໂຣຈາ ອຸປາຫານນິໂຣໂ, ອຸປາຫານນິໂຣຈາ ກວນິໂຣໂ, ກວນິໂຣຈາ ສາຕິນິໂຣໂ, ສາຕິນິໂຣຈາ ສຸຣາມຣຸນ໌ ໂສກປຣິເທວທຸກຸຂໂທມນສຸສຸປາຍາສາ ນິຸຊຸຸຸຸຸຸຸຸ ເວເມຕສຸສ ເກວລສຸສ ທຸກຸຂກຸຂນຸສຸສ ນິໂຣໂ ເຫຕິ. ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ອຕຸງຄໄມ.

ໂສຕບຸຈ ປຼືຈຸຈ ສຫຼເ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ໂສຕວິຼຍຸບາຸນ໌ ະປ໌ ສານບຸຈ ປຼືຈຸຈ ກຸເ ຈ... ສິວຸຫຍຸຈ ປຼືຈຸຈ ຣເ ຈ... ກາຍບຸຈ ປຼືຈຸຈ ໄຜຼຸສຸພຸ ຈ... ມນບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຫມເ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ມໂນ ວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ. ຕສຸສາເຍວ ຕຸນຸຫາຍ ອເສສວິຼາຄນິໂຣຈາ ອຸປາຫານນິໂຣໂ, ອຸປາຫານນິໂຣຈາ ກວນິໂຣໂ, ກວນິໂຣຈາ ສາຕິນິໂຣໂ, ສາຕິນິໂຣຈາ ສຸຣາມຣຸນ໌ ໂສກປຣິເທວທຸກຸຂໂທມນສຸສຸປາຍາສາ ນິຸຊຸຸຸຸຸຸຸ ເວເມຕສຸສ ເກວລສຸສ ທຸກຸຂກຸຂນຸສຸສ ນິໂຣໂ ເຫຕິ. ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ທຸກຸຂສຸສ ອຕຸງຄໄມຕິ. ຕຕິຍ໌.

๔. ໂລກສຸຕຕ

[๔๔] สวาทถึถึถึ วิหริติ... ໂລກສຸສ ກິກຸຂເວ ສມຸຫຍຸບຸຈ ອຕຸງຄໄມ ທເສສຸສາມິ, ຕຸ່ ສຸຸຸຸຸຸຸຸ... ະປ໌

ກຕໄມ ຈ ກິກຸຂເວ ໂລກສຸສ ສມຸຫຍໂຍ ? ຈກຸຊຸບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຮູປ໌ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ຈກຸຊຸວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ, ຕຸນຸຫາປັຈຸຈຍາ ອຸປາຫານ໌, ອຸປາຫານປັຈຸຈຍາ ກວ, ກວປັຈຸຈຍາ ສາຕິ, ສາຕິປັຈຸຈຍາ ສຸຣາມຣຸນ໌ ໂສກປຣິເທວທຸກຸຂໂທມນສຸສຸປາຍາສາ ສມກວນຸຕິ: ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ໂລກສຸສ ສມຸຫຍໂຍ.

ໂສຕບຸຈ ປຼືຈຸຈ ສຫຼເ ຈ... ສານບຸຈ ປຼືຈຸຈ ກຸເ ຈ... ສິວຸຫຍຸຈ ປຼືຈຸຈ ຣເ ຈ... ກາຍບຸຈ ປຼືຈຸຈ ໄຜຼຸສຸພຸ ຈ... ມນບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຫມເ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ມໂນວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ ະປ໌ ສາຕິປັຈຸຈຍາ ສຸຣາມຣຸນ໌ ໂສກປຣິເທວທຸກຸຂໂທມນສຸສຸປາຍາສາ ສມກວນຸຕິ; ອຍ໌ ໂຂ ກິກຸຂເວ ໂລກສຸສ ສມຸຫຍໂຍ.

ກຕໄມ ຈ ກິກຸຂເວ ໂລກສຸສ ອຕຸງຄໄມ ? ຈກຸຊຸບຸຈ ປຼືຈຸຈ ຮູປ໌ ຈ ອຸປປຸຊຸຊຕິ ຈກຸຊຸວິຼຍຸບາຸນ໌, ຕິຸນຸນ໌ ສຸງຄຕິ ຝສຸໂສ, ຝສຸສປັຈຸຈຍາ ເວຫນາ, ເວຫນາປັຈຸຈຍາ ຕຸນຸຫາ. ຕສຸສາເຍວ ຕຸນຸຫາຍ ອເສສວິຼາຄ

นิโรธ อนุปัตตานนิโรธ, อนุปัตตานนิโรธ ภาวนิโรธ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส นิโรธ โหติ. อयं โข ภิกฺขเว โลกัสส อตฺถงฺคโม.

โสตฺถฺว จ ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ... ฆานนฺว จ ปฏฺิจฺจ คนฺธฺว จ... ชิวฺหณฺว จ ปฏฺิจฺจ รเส จ... กายณฺว จ ปฏฺิจฺจ ใญฺหฺจพฺเพ จ... มนณฺว จ ปฏฺิจฺจ ฐมฺเม จ อนุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญานํ, ติณฺณํ สงฺคตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหา ย อเสสฺวิราคนิโรธ อนุปัตตานนิโรธ, อนุปัตตานนิโรธ ภาวนิโรธ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส นิโรธ โหติ. อयं โข ภิกฺขเว โลกัสส อตฺถงฺคโมติ. จตฺตํ.

๕. ภาติกสูตร

[๔๕] เอมเม สุตํ : เอกํ สมยํ ภควา ภาติเก วิหริติ คิณฺชกาเวสเส. อถ โข ภควา รัโหโต ปฏฺิสลฺลาโน อิมํ ฐมฺมปริยายํ อภาสิ:

จกฺขุณฺว จ ปฏฺิจฺจ รุเป จ อนุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญานํ, ติณฺณํ สงฺคตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปฺจฺจยา อนุปัตตานํ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส สมฺทโย โหติ.

โสตฺถฺว จ ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ... ฆานนฺว จ ปฏฺิจฺจ คนฺธฺว จ... ชิวฺหณฺว จ ปฏฺิจฺจ รเส จ... กายณฺว จ ปฏฺิจฺจ ใญฺหฺจพฺเพ จ... มนณฺว จ ปฏฺิจฺจ ฐมฺเม จ อนุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญานํ, ติณฺณํ สงฺคตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปฺจฺจยา อนุปัตตานํ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส สมฺทโย โหติ.

จกฺขุณฺว จ ปฏฺิจฺจ รุเป จ อนุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญฺญานํ, ติณฺณํ สงฺคตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหา ย อเสสฺวิราคนิโรธ อนุปัตตานนิโรธ, อนุปัตตานนิโรธ ภาวนิโรธ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส นิโรธ โหติ.

โสตฺถฺว จ ปฏฺิจฺจ สทฺเท จ ฯเปฯ มนณฺว จ ปฏฺิจฺจ ฐมฺเม จ อนุปฺปชฺชติ มโนวิญฺญานํ, ติณฺณํ สงฺคตฺติ ผสฺโส, ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา, เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา. ตสฺสาเยว ตณฺหา ย อเสสฺวิราคนิโรธ อนุปัตตานนิโรธ, อนุปัตตานนิโรธ ภาวนิโรธ ฯเปฯ เอมเมตตัส เกวลัสส ทุกขกฺขนฺธัสส นิโรธ โหตีติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺจตโร ภิกฺขุ ภควโต อนุสฺสูติ¹ จิตฺโต โหติ. อทฺทสาโห ภควา ตํ ภิกฺขุ อนุสฺสูติ จิตฺตํ, ทิสฺวาน ตํ ภิกฺขุ เอตทโวจ “อสุสฺสี โน ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายนฺ”ติ. เอวํ ภนฺเตติ. อุกฺคณฺหาหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายํ, ปริยาปฺณนาหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายํ, ฐาเวหิ ตวํ ภิกฺขุ อิมํ ฐมฺมปริยายํ, อตฺถสญฺหิตฺตํ ภิกฺขุ ฐมฺมปริยาโย อาทิพฺรหฺมจฺริยโกติ. ปญฺจมํ.

1 ส.อ. อนุสสูติ

๖. อณฺเฏตฺรพฺรหฺมณฺสฺสุตฺต

[๔๖] สวาทถึยฺม วิหฺรติ... อถ โข ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ เยน ภควา, เตนฺุสฺสํกมิ, อฺุสฺสํกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ ๗เปฯ เอกมณฺฺตํ นิสินฺุโน โข ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ ภควณฺฺตํ เอตทวโวจ:

กึ ญฺุ โข โภ โคตม สพฺพมตฺถิตฺติ ? “สพฺพมตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ อยเมโก อนฺุโต.

กึ ปน โภ โคตม สพฺพํ นตฺถิตฺติ ? “สพฺพํ นตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ อຍံ ทฺุติโย อนฺุโต. เอเต เต พฺรหฺมณฺเณ อฺุโภ อนฺุเต อนฺุปคฺมม มชฺุณฺเณ ตถาคโต ฐมฺมํ เทเสติ: อวิชฺุชาปจฺุจยา สงฺขารာ, สงฺขารปจฺุจยา วิญฺุญาณํ ๗เปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺุกฺขทฺุขณฺุสฺส สฺมฺุทโย โหติ. อวิชฺุชಾಯ เตวฺว อเสสฺวิราคนฺิโรธา สงฺขารนฺิโรธา, สงฺขารนฺิโรธา วิญฺุญาณนฺิโรธา ๗เปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺุกฺขทฺุขณฺุสฺส นฺิโรธา โหตีติ.

เอวํ วุตฺเต ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ ภควณฺฺตํ เอตทวโวจ “อภิกฺกณฺฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกณฺฺตํ โภ โคตม ๗เปฯ ปาณฺุเปตฺํ สรณฺงคตฺนุ”ติ. สตฺตมํ.

๗. ชาณฺุสฺสโสณฺิสฺสุตฺต

[๔๗] สวาทถึยฺม วิหฺรติ... อถ โข ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ เยน ภควา, เตนฺุสฺสํกมิ, อฺุสฺสํกมิตฺวา ภควตา สทฺธิ ๗เปฯ เอกมณฺฺตํ นิสินฺุโน โข ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ ภควณฺฺตํ เอตทวโวจ:

กึ ญฺุ โข โภ โคตม สพฺพมตฺถิตฺติ ? “สพฺพมตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ อยเมโก อนฺุโต.

กึ ปน โภ โคตม สพฺพํ นตฺถิตฺติ ? “สพฺพํ นตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ อຍံ ทฺุติโย อนฺุโต. เอเต เต พฺรหฺมณฺเณ อฺุโภ อนฺุเต อนฺุปคฺมม มชฺุณฺเณ ตถาคโต: อวิชฺุชาปจฺุจยา สงฺขารာ, สงฺขารปจฺุจยา วิญฺุญาณํ ๗เปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺุกฺขทฺุขณฺุสฺส สฺมฺุทโย โหติ. อวิชฺุชಾಯ เตวฺว อเสสฺวิราคนฺิโรธา สงฺขารนฺิโรธา, สงฺขารนฺิโรธา วิญฺุญาณนฺิโรธา ๗เปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺุกฺขทฺุขณฺุสฺส นฺิโรธา โหตีติ.

เอวํ วุตฺเต ชาณฺุสฺสโสณฺิ พฺรหฺมณฺเณ ภควณฺฺตํ เอตทวโวจ “อภิกฺกณฺฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกณฺฺตํ โภ โคตม ๗เปฯ ปาณฺุเปตฺํ สรณฺง คตฺนุ”ติ. สตฺตมํ.

๘. โลกายตฺิกสฺสุตฺต

[๔๘] สวาทถึยฺม วิหฺรติ... อถ โข โลกายตฺิกโก พฺรหฺมณฺเณ เยน ภควา, เตนฺุสฺสํกมิ ๗เปฯ เอกมณฺฺตํ นิสินฺุโน โข โลกายตฺิกโก พฺรหฺมณฺเณ ภควณฺฺตํ เอตทวโวจ:

กึ ญฺุ โข โภ โคตม สพฺพมตฺถิตฺติ ? “สพฺพมตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ เชฏฺุจเมตฺํ โลกายตฺิ.

กึ ปน โภ โคตม สพฺพํ นตฺถิตฺติ ? “สพฺพํ นตฺถิตฺติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ ทฺุติยเมตฺํ โลกายตฺิ.

กึ ญฺุ โข โภ โคตม สพฺพเมกตฺตฺนฺุติ ? “สพฺพเมกตฺตฺนฺุติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ ตตฺติยเมตฺํ โลกายตฺิ.

กึ ปน โภ โคตม สพฺพํ ปฺุถฺุตฺตฺนฺุติ ? “สพฺพํ ปฺุถฺุตฺตฺนฺุติ”ติ โข พฺรหฺมณฺเณ จตฺุตฺถเมตฺํ โลกายตฺิ.

เอเต เต พฺรหฺมณฺเณ อฺุโภ อนฺุเต อนฺุปคฺมม มชฺุณฺเณ ตถาคโต ฐมฺมํ เทเสติ: อวิชฺุชาปจฺุจยา สงฺขารာ, สงฺขารปจฺุจยา วิญฺุญาณํ ๗เปฯ เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺุกฺขทฺุขณฺุสฺส สฺมฺุทโย โหติ. อวิชฺุชಾಯ เตวฺว

อเสสวिरาคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญญานนิโรโธ ฯเปฯ เอมเมตฺตสฺส เภวสฺส
ทุกฺขกฺขนฺตสฺส นิโรโธ โหตีติ.

เอวํ วุตฺเต โลกายติโก พุราหฺมเณ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ
โคตม ฯเปฯ อชฺชตคฺเค ปาณฺุเปตํ สรณฺงคฺตนฺ”ติ. อภฺจมี.

๙. อริยสาวกสูตร

[๔๙] สาวตถึยํ วิหฺรติ... ตตฺร โข... น ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ “กึ นฺุ โข:
กิสฺมี สติ กึ โหติ, กิสฺสุปฺปาทา กึ อฺุปฺปชฺชติ, (กิสฺมี สติ สงฺขาราน โหนฺติ, กิสฺมี สติ วิญญานํ โหติ),²
กิสฺมี สติ นามรूपํ โหติ, กิสฺมี สติ สฬายตนํ โหติ, กิสฺมี สติ ผสฺโส โหติ, กิสฺมี สติ เวทนา โหติ, กิสฺมี
สติ ตณฺหา โหติ, กิสฺมี สติ อฺุปาทานํ โหติ, กิสฺมี สติ ภาโว โหติ, กิสฺมี สติ ชาติ โหติ, กิสฺมี สติ
ชฺรามรณํ โหตี”ติ ?

อถ โข ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา ภาณเมเวตฺถ โหติ “อิมสฺมี สติ อิทํ
โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อฺุปฺปชฺชติ, (อวิชฺชาย สติ สงฺขาราน โหนฺติ, สงฺขารेषฺสุ สติ วิญญานํ โหติ),³
วิญญานเณ สติ นามรूपํ โหติ, นามรूपे สติ สฬายตนํ โหติ, สฬายตเน สติ ผสฺโส โหติ, ผสฺเส สติ
เวทนา โหติ, เวทนาย สติ ตณฺหา โหติ, ตณฺหาย สติ อฺุปาทานํ โหติ, อฺุปาทาเน สติ ภาโว โหติ
ฯเปฯ ชาตียา สติ ชฺรามรณํ โหตี”ติ. โส เอวํ ปชานาติ “เอวมยํ โลกโก สมฺมยตี”ติ.

น ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ “กึ นฺุ โข : กิสฺมี อสติ กึ น โหติ, กิสฺส นิโรธา กึ
นिरุชฺฌติ, (กิสฺมี อสติ สงฺขาราน น โหนฺติ, กิสฺมี อสติ วิญญานํ น โหติ,⁴) กิสฺมี อสติ นามรूपํ น โหติ,
กิสฺมี อสติ สฬายตนํ น โหติ, กิสฺมี อสติ ผสฺโส น โหติ, กิสฺมี อสติ เวทนา น โหติ, กิสฺมี อสติ
ตณฺหา น โหติ, กิสฺมี อสติ อฺุปาทานํ น โหติ, กิสฺมี อสติ ภาโว น โหติ, กิสฺมี อสติ ชาติ น โหติ, กิสฺมี
อสติ ชฺรามรณํ น โหตี”ติ ?

อถ โข ภิกฺขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา ภาณเมเวตฺถ โหติ “อิมสฺมี อสติ อิทํ
น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นีรฺุชฺฌติ, (อวิชฺชาย อสติ สงฺขาราน น โหนฺติ, สงฺขารेषฺสุ อสติ วิญญานํ น
โหติ,⁵) วิญญานเณ อสติ นามรूपํ น โหติ, นามรूपे อสติ สฬายตนํ น โหติ ฯเปฯ อฺุปาทานํ น โหติ...
ภาโว น โหติ... ชาติ น โหติ, ชาตียา อสติ ชฺรามรณํ น โหตี”ติ. โส เอวํ ปชานาติ “เอวมยํ โลกโก
นिरุชฺฌตี”ติ.

ยโต โข ภิกฺขเว อริยสาวโก เอวํ โลกสฺส สมฺมยญฺจ อตฺถงฺคฺมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ
วุจฺจติ ภิกฺขเว อริยสาวโก ทิฏฺฐิสฺสมฺปนฺโน อิติปิ ฯเปฯ อมตทฺวารํ อาหจฺจ ติฏฺฐติ อิติปีติ. นวมี.

2 (...) เอตถนฺตเร ปาจา เกสุจึ โปตถเกสุ น ทิสฺสนฺตีติ สึ.อิ. โปตถเกสุ ทสฺสิตา
3 (...) เอตถนฺตเร ปาจาปี ตตถ ตเถว ทสฺสิตา
4 (...) เอตถนฺตเร ปาจาปี ตตถ ตเถว ทสฺสิตา
5 (...) เอตถนฺตเร ปาจาปี ตตถ ตเถว ทสฺสิตา

๑๐. ทุติยอริยสาวกสูตร

[๕๐] สาวตถิย์ วิหริติ... ตตร ไช... น ภิกขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ “กั นฺุ ไช กิสมึ สติ กั โหติ, กิสุสุปปาทา กั อฺุปปชฺชติ, กิสมึ สติ สงฺขาราน โหนฺติ, กิสมึ สติ วิญฺญานํ โหติ, กิสมึ สติ นามรูปํ โหติ, กิสมึ สติ สฬายตนํ โหติ, กิสมึ สติ ผสฺโส โหติ, กิสมึ สติ เวทนา โหติ, กิสมึ สติ ตณฺหา โหติ, กิสมึ สติ อฺุปาทานํ โหติ, กิสมึ สติ ภาโว โหติ, กิสมึ สติ ชาติ โหติ, กิสมึ สติ ชรามรณํ โหตี”ติ ?

อถ ไช ภิกขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา ฅาณเมเวตถ โหติ “อิมสมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสุสุปปาทา อิทํ อฺุปปชฺชติ, อวิชฺชาย สติ สงฺขาราน โหนฺติ, สงฺขารेषุ สติ วิญฺญานํ โหติ, วิญฺญาณสฺส สติ นามรูปํ โหติ, นามรูปสฺส สติ สฬายตนํ โหติ, สฬายตเน สติ ผสฺโส โหติ, ผสฺเส สติ เวทนา โหติ, เวทนาย สติ ตณฺหา โหติ, ตณฺหาย สติ อฺุปาทานํ โหติ, อฺุปาทาเน สติ ภาโว โหติ, ภาเว สติ ชาติ โหติ, ชาติยา สติ ชรามรณํ โหตี”ติ. โส เอวํ ปชานาติ “เอวมยํ โลกโก สมฺุทยตี”ติ.

น ภิกขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส เอวํ โหติ “กั นฺุ ไช กิสมึ อสติ กั น โหติ, กิสุสฺส นิโรธานํ กั นิรุชฺฌติ, กิสมึ อสติ สงฺขาราน โหนฺติ, กิสมึ อสติ วิญฺญานํ น โหติ, กิสมึ อสติ นามรูปํ น โหติ, กิสมึ อสติ สฬายตนํ น โหติ, กิสมึ อสติ ผสฺโส น โหติ, กิสมึ อสติ เวทนา น โหติ, กิสมึ อสติ ตณฺหา น โหติ ๗เป๗ อฺุปาทานํ... ภาโว... ชาติ... กิสมึ อสติ ชรามรณํ น โหตี”ติ ?

อถ ไช ภิกขเว สุตวโต อริยสาวกสฺส อปรปฺปจฺจยา ฅาณเมเวตถ โหติ “อิมสมึ อสติ อิทํ น โหติ, อิมสุสฺส นิโรธานํ อิทํ นิรุชฺฌติ, อวิชฺชาย อสติ สงฺขาราน โหนฺติ, สงฺขารेषุ อสติ วิญฺญานํ น โหติ, วิญฺญาณสฺส อสติ นามรูปํ น โหติ, นามรูปสฺส อสติ สฬายตนํ น โหติ ๗เป๗ ชาติยา อสติ ชรามรณํ น โหตี”ติ. โส เอวํ ปชานาติ “เอวมยํ โลกโก นิรุชฺฌตี”ติ.

ยโต ไช ภิกขเว อริยสาวโก เอวํ โลกสฺส สมฺุทยญฺจ อตถงฺคมญฺจ ยถาภูตํ ปชานาติ. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว อริยสาวโก ทิฏฺฐิสมฺุปนฺโน อิติปิ, ทสฺสนสมฺุปนฺโน อิติปิ, อาคโต อิมํ สทฺธมฺมํ อิติปิ, ปสฺสตี อิมํ สทฺธมฺมํ อิติปิ, เสกฺเขน ฅาณน สมฺุณฺนาคโต อิติปิ, เสกฺขาย วิชฺชาย สมฺุณฺนาคโต อิติปิ, ฅมฺุโสตํ สฺมาปฺนฺโน อิติปิ, อริโย นิพฺุเพทิกปญฺโถ อิติปิ, อมตทวารํ อหจฺจ ติฏฺฐตี อิติปิ. ทสมํ.

คหปติวคโค ปญจโม.

ตสฺสุทฺทานํ

เทว ปญจเวรภยา วุตฺตา	ทฺุขํ โลกโก จ ฅาติกํ
อญฺเษตรํ ชาณฺุสฺโสณิ จ	โลกายติเกน อญฺุจมํ
เทว อริยสาวกา วุตฺตา	วคฺโค เตน ปวฺุจฺจตีติ.

๖. ทุกขาคค

๑. ปริวิมัสนสูตร

[๕๑] เอมเม สุตฺ : เอกํ สมยํ ภควา สวตถึยํ วิหริติ เขตวเน อนาถปิณฑิกัสส อารามे. ตตร โข ภควา ภิกขุ อามนุเตสิ “ภิกขโว”ติ “ภทฺเต”ติ เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺสึ. ภควา เอตทโวจ :

กิตตาวตทา นุ โข ภิกขเว ภิกขุ ปริวิมัสมาโน ปริวิมเสยย สพฺพสึ สมมา ทุกฺขกฺขยาयाติ ? ภควัมลกา โน ภนฺเต ฐมา ภควเนตฺติกา ภควปฺปิสฺรณา, สาธุ วต ภนฺเต ภควนฺตํเยว ปฏฺิภาตฺตฺ อेतสฺส ภาสิตสฺส อตฺถิ, ภควโต สุตฺวา ภิกขุ ฐาเรสฺสนฺตํติ. เตเนหิ ภิกขเว สุณณ, สาธุกํ มนสิกรโธ, ภาสิตฺสสามีติ “เอวํ ภนฺเต”ติ โข เต ภิกขุ ภควโต ปจฺจสฺสึ. ภควา เอตทโวจ :

อิธ ภิกขเว ภิกขุ ปริวิมัสมาโน ปริวิมสฺติ “ยํ โข อิทํ อนेกวิธํ นานปฺปการกํ ทุกฺขํ โลกเ อฺปฺปชฺชติ ชรามรณํ, อิทํ นุ โข ทุกฺขํ กีนิทานํ ก็สมฺพยํ ก็ชาติกํ ก็ปภวํ, กิสฺมี สติ ชรามรณํ โหติ, กิสฺมี อสฺติ ชรามรณํ น โหติ”ติ ? โส ปริวิมัสมาโน เอวํ ปชานาติ “ยํ โข อิทํ อนेกวิธํ นานปฺปการกํ ทุกฺขํ โลกเ อฺปฺปชฺชติ ชรามรณํ, อิทํ โข ทุกฺขํ ชาตินิทานํ ชาติสมฺพยํ ชาติชาติกํ ชาติปฺปภวํ, ชาติยา สติ ชรามรณํ โหติ, ชาติยา อสฺติ ชรามรณํ น โหติ”ติ.

โส ชรามรณญจ ปชานาติ, ชรามรณสมฺพยญจ ปชานาติ, ชรามรณนิโรธญจ ปชานาติ, ยา จ ชรามรณนิโรธสารูปคามีนิ ปฏฺิปทา, ตญจ ปชานาติ, ตถา ปฏฺิปนฺโน จ โหติ อนฺนมฺมจารี. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ สพฺพสึ สมมา ทุกฺขกฺขยาया ปฏฺิปนฺโน ชรามรณนิโรธาย.

อถาปรี ปริวิมัสมาโน ปริวิมสฺติ “ชาติ ปนายํ กีนิทานา ก็สมฺพยา ก็ชาติกา ก็ปภวา, กิสฺมี สติ ชาติ โหติ, กิสฺมี อสฺติ ชาติ น โหติ”ติ ? โส ปริวิมัสมาโน เอวํ ปชานาติ “ชาติ ภวนิทานา ภวสมฺพยา ภวชาติกา ภวปฺปภวา, ภเว สติ ชาติ โหติ, ภเว อสฺติ ชาติ น โหติ”ติ.

โส ชาติญจ ปชานาติ, ชาติสมฺพยญจ ปชานาติ, ชาตินิโรธญจ ปชานาติ, ยา จ ชาติ นิโรธสารูปคามีนิ ปฏฺิปทา ตญจ ปชานาติ, ตถา ปฏฺิปนฺโน จ โหติ อนฺนมฺมจารี. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ สพฺพสึ สมมา ทุกฺขกฺขยาया ปฏฺิปนฺโน ชาตินิโรธาย.

อถาปรี ปริวิมัสมาโน ปริวิมสฺติ “ภโว ปนายํ กีนิทานเ ะเปฯ อฺปาทานํ ปนิตํ กีนิทานํ... ตณฺหา ปนายํ กีนิทานา... เวทนา ปนายํ กีนิทานา... ผสฺสึ ปนายํ กีนิทานา... สพฺพายตฺนํ ปนิตํ กีนิทานํ... นามรูปํ ปนิตํ กีนิทานํ... วิญญานํ ปนิตํ กีนิทานํ... สงฺขารา ปนิเม กีนิทานา ก็สมฺพยา ก็ชาติกา ก็ปภวา, กิสฺมี สติ สงฺขารา โหนฺติ, กิสฺมี อสฺติ สงฺขารา น โหนฺติ”ติ ? โส ปริวิมัสมาโน เอวํ ปชานาติ “สงฺขารา อวิชฺชานิทานา อวิชฺชาสมฺพยา อวิชฺชชาติกา อวิชฺชปภวา, อวิชฺชาย สติ สงฺขารา โหนฺติ, อวิชฺชาย อสฺติ สงฺขารา น โหนฺติ”ติ.

โส สงฺขारे จ ปชานาติ, สงฺขารสมฺพยญจ ปชานาติ, สงฺขารนิโรธญจ ปชานาติ, ยา จ สงฺขารนิโรธสารูปคามีนิ ปฏฺิปทา, ตญจ ปชานาติ, ตถา ปฏฺิปนฺโน จ โหติ อนฺนมฺมจารี. อยํ วุจฺจติ ภิกขเว ภิกขุ สพฺพสึ สมมา ทุกฺขกฺขยาया ปฏฺิปนฺโน สงฺขารนิโรธาย.

อวิชฺชาคโตยํ ภิกขเว ปรุสฺสปฺคคฺโล ปฺนุญญญเจ สงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, ปฺนุญญปคํ โหติ วิญญานํ, อปฺนุญญญเจ สงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, อปฺนุญญปคํ โหติ วิญญานํ. อาเนญชญเจ สงฺขารํ

อภิสงฺขโรติ, อาเนญชูปคํ โหติ วิญญานํ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อวิชฺชา ปหีนา โหติ, วิชฺชา อูปนฺนา. โส อวิชฺชาวिराका วิชฺชูปปาทา เนว ปุญฺญาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, น อปุญฺญาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ, น อาเนญชาภิสงฺขารํ อภิสงฺขโรติ. อนภิสงฺขโรนฺโต อนภิสงฺเจตยนฺโต น กิณฺจि โลเก อupaทียติ, อนupaทียํ น ปริตฺตสฺสติ, อปริตฺตสฺสํ ปจฺจตฺตํเยว ปรินิพฺพายติ. “ซีณา ชาติ, วุสฺสิตํ พุรหมจฺริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรี อิตฺถตฺตายา”ติ ปชานาติ.

โส สุขญฺเจ เวหนํ เวทยติ, “สา อนิจฺจา”ติ ปชานาติ, “อนชฺโฆสิตา”ติ ปชานาติ, “อนภินฺนุทิตา”ติ ปชานาติ. ทฺกฺขญฺเจ เวหนํ เวทยติ, “สา อนิจฺจา”ติ ปชานาติ, “อนชฺโฆสิตา”ติ ปชานาติ, “อนภินฺนุทิตา”ติ ปชานาติ. อทุกฺขมสุขญฺเจ เวหนํ เวทยติ, “สา อนิจฺจา”ติ ปชานาติ, “อนชฺโฆสิตา”ติ ปชานาติ, “อนภินฺนุทิตา”ติ ปชานาติ, โส สุขญฺเจ เวหนํ เวทยติ วิสญฺญตฺโต น⁶ เวทยติ. ทฺกฺขญฺเจ เวหนํ เวทยติ, วิสญฺญตฺโต น เวทยติ. อทุกฺขมสุขญฺเจ เวหนํ เวทยติ, วิสญฺญตฺโต น เวทยติ.

โส กายปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยมาโน “กายปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยามี”ติ ปชานาติ, ซีวิตปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยมาโน “ซีวิตปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยามี”ติ ปชานาติ. “กายสฺส เกทา อฺทฺธํ ซีวิตปริยฺยาทานา อีเรว สพฺพเวทยิตานิ อนภินฺนุทิตานิ สีตํภวิสฺสนฺติ, สรีรานิ อวสิสฺสนฺตี”ติ ปชานาติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ปุริโส กุมฺภการปากา อฺณฺหํ กุมฺภํ อฺทฺธริตฺวา สเม ภูมิภาเค ปติญฺจเปยฺย,⁷ ตตฺร ยายํ อฺสุมา, सा ततुगेव वुप्समेय्य, कपलानि अवसिस्सेय्यु. เอवमेव โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กายปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยมาโน “กายปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยามี”ติ ปชานาติ, ซีวิตปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยมาโน “ซีวิตปริยฺนตฺกํ เวหนํ เวทยามี”ติ ปชานาติ. “กายสฺส เกทา อฺทฺธํ ซีวิตปริยฺยาทานา อีเรว สพฺพเวทยิตานิ อนภินฺนุทิตานิ สีตํภวิสฺสนฺติ, สรีรานิ อวสิสฺสนฺตี”ติ ปชานาติ.

ตํ ก็ มณฺณถ ภิกฺขเว, อปี นฺุ โข ซีณาสโว ภิกฺขุ ปุญฺญาภิสงฺขารํ วา อภิสงฺขเรยฺย, อปุญฺญาภิสงฺขารํ วา อภิสงฺขเรยฺย, อาเนญชาภิสงฺขารํ วา อภิสงฺขเรยฺยาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน สงฺขารेषฺสุ อสฺติ สงฺขารนิโรธา อปี นฺุ โข วิญฺญาณํ ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน วิญฺญาเน อสฺติ วิญฺญาณนิโรธา อปี นฺุ โข นามรूपํ ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน นามรูปे อสฺติ นามรูปนิโรธา อปี นฺุ โข สพฺพายตฺนํ ปญฺญาเยถาติ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน สพฺพายตฺเน อสฺติ สพฺพายตฺนนิโรธา อปี นฺุ โข ผลโส ปญฺญาเยถาติ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน ผลเส อสฺติ ผลสนิโรธา อปี นฺุ โข เวทนา ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน เวทนาย อสฺติ เวทนานิโรธา อปี นฺุ โข ตณฺหา ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน ตณฺहाย อสฺติ ตณฺหานิโรธา อปี นฺุ โข อupaทานํ ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต. สพฺพโส วา ปน อupaทานे อสฺติ อupaทานนิโรธา อปี นฺุ โข ภโว ปญฺญาเยถาติ ? โน เหนฺตํ ภาณฺเต.

6 ส.อ. ตํ เวหนํ, ก. เวหนํ

7 ฉ. ปฏิสฺสเสยฺย, ส. ปฏิวิเสยฺย

สหพโส ภา ปน ภเว อสติ ภวนิโรธา อปี นุ โข ชาติ ปญญาเยถาติ ? โน เหตุ ภนฺเต. สหพโส ภา ปน ชาติยา อสติ ชาตินิโรธา อปี นุ โข ชรามรณํ ปญญาเยถาติ ? โน เหตุ ภนฺเต.

สาธุ สาธุ ภิกฺขเว, เอวเมตํ ภิกฺขเว, เนตํ อญฺญถ^๘ สหฺพโส, เอวเมตํ ภิกฺขเว อธิมุจฺเจถ, นิกฺกขฺยา เอตถ โหถ นินฺพิจิจฺฉา, เอเสวณฺโต ทฺกฺขณฺตฺสชาติ. ปจฺม.

๒. อุปาทานสูตร

[๕๒] สวตถึยํ วิหฺรติ... ตตฺร โข ภควา...อุปาทานิเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหฺรติ ตณฺหา ปวทฺตฺติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวณฺติ, เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขณฺตฺส สมฺภโย โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทสฺนํ วา กฺกุจฺวาหํ วิสาย วา กฺกุจฺวาหํ ตีสาย วา กฺกุจฺวาหํ จตฺตาฬีสาย วา กฺกุจฺวาหํ มหาอคฺคิขณฺโถ ชฺลเยย, ตตฺร ปุริโส กาลเณ กาลํ สุกฺขานิ เจว ตินฺนานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ ๑ โคมฺยานิ ปกฺขิเปยฺย, สุกฺขานิ ๑ กฺกุจฺวานิ ปกฺขิเปยฺย. เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหาอคฺคิขณฺโถ ตทาหาโร ตทฺอุปาทานो จิรํ ทีสมฺมทฺธานํ ชฺลเยย. เอวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหฺรติ ตณฺหา ปวทฺตฺติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ๗เปยฺย เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขณฺตฺส สมฺภโย โหติ.

อุปาทานิเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อาทีนฺวานุปฺสฺสีโน วิหฺรติ ตณฺหา นินฺชฺตฺติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา นินฺชฺตฺติ; เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขณฺตฺส นิโรโธ โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว ทสฺนํ วา กฺกุจฺวาหํ วิสาย วา กฺกุจฺวาหํ ตีสาย วา กฺกุจฺวาหํ จตฺตาฬีสาย วา กฺกุจฺวาหํ มหาอคฺคิขณฺโถ ชฺลเยย, ตตฺร ปุริโส น กาลเณ กาลํ สุกฺขานิ เจว ตินฺนานิ ปกฺขิเปยฺย, น สุกฺขานิ ๑ โคมฺยานิ ปกฺขิเปยฺย, น สุกฺขานิ ๑ กฺกุจฺวานิ ปกฺขิเปยฺย. เอวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหาอคฺคิขณฺโถ ปุริมสฺส ๑ อุปาทานสฺส ปริยาทานา อญฺญสฺส ๑ อณฺุปหารา^๙ อนาหาโร นินฺพิพาเยยฺย. เอวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฐมฺเมสุ อาทีนฺวานุปฺสฺสีโน วิหฺรติ ตณฺหา นินฺชฺตฺติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ ๗เปยฺย เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขณฺตฺส นิโรโธ โหตีติ. ทฺติยํ.

๓. สโยชนสูตร

[๕๓] สวตถึยํ วิหฺรติ...ตตฺร โข ภควา..สญฺโถชนิเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหฺรติ ตณฺหา ปวทฺตฺติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทฺกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวณฺติ; เอวเมตฺสฺส เกวลสฺส ทฺกฺขณฺตฺส สมฺภโย โหติ.

^๘ ฉ. เนตํ อญฺญถา, สหฺพโส เม ตํ ภิกฺขเว

^๙ อ. อณฺุปหารา

เสยยถาปี ภิกขเว เตลลญจ ปฏิจจ วฏฏญญจ ปฏิจจ เตลปป์ที่ไป ฉาเยยย. ตตร ปุริโส
กาเลน กาล์ เตลล์ อาสญเจยย, วฏฏญ์ อุปส์หเรยย. เอวณหิ โส ภิกขเว เตลปป์ที่ไป ตทาหาโร
ตทุปาทาโน จิรึ ที่มมทธานัน ชเลยย. เอวเมว ไช ภิกขเว สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสิโน
วิหโรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานัน, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ,
ชาติปจฺจยา ชรามรณัน โสภปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา สมภวนฺติ; เอวเมตสฺส เกวลสฺส
ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

สญโณชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสิโน วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา
อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณัน โสภ
ปริเทวทุกขโทมนสสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ; เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

เสยยถาปี ภิกขเว เตลลญจ ปฏิจจ วฏฏญญจ ปฏิจจ เตลปป์ที่ไป ฉาเยยย. ตตร ปุริโส น
กาเลน กาล์ เตลล์ อาสญเจยย, น วฏฏญ์ อุปส์หเรยย. เอวณหิ โส ภิกขเว เตลปป์ที่ไป ปุริมสฺส จ
อุปาทานสฺส ปรียาทานา อญฺญสฺส จ อนุปหารา อนาหาโร นิพฺพาเยยย. เอวเมว ไช ภิกขเว
สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสิโน วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ
ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ. ตติยํ.

๔. ทุตติยสํโยชนสูตรํ

[๕๔] สวาตถึยํ วิหโรติ... ตตร ไช ภควา... เสยยถาปี ภิกขเว เตลลญจ ปฏิจจ วฏฏญญจ
ปฏิจจ เตลปป์ที่ไป ฉาเยยย. ตตร ปุริโส กาเลน กาล์ เตลล์ อาสญเจยย, วฏฏญ์ อุปส์หเรยย.
เอวณหิ โส ภิกขเว เตลปป์ที่ไป ตทาหาโร ตทุปาทาโน จิรึ ที่มมทธานัน ชเลยย. เอวเมว ไช ภิกขเว
สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสิโน วิหโรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานัน
ฯเปฯ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยยถาปี ภิกขเว เตลลญจ ปฏิจจ วฏฏญญจ ปฏิจจ เตลปป์ที่ไป ฉาเยยย. ตตร ปุริโส น
กาเลน กาล์ เตลล์ อาสญเจยย, น วฏฏญ์ อุปส์หเรยย. เอวณหิ โส ภิกขเว เตลปป์ที่ไป ปุริมสฺส จ
อุปาทานสฺส ปรียาทานา อญฺญสฺส จ อนุปหารา อนาหาโร นิพฺพาเยยย. เอวเมว ไช ภิกขเว
สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ ฯเปฯ อาทีนวานุปัสสิโน วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทาน
นิโรโธ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ. จตุตถํ.

๕. มหารุกฺขสูตร

[๕๕] สวาตถึยํ วิหโรติ... ตตร ไช ภควา... อุปาทานิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสิโน
วิหโรโต ตณฺหา ปวฑฺฒติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานัน, อุปาทานปจฺจยา ภโว ฯเปฯ เอวเมตสฺส
เกวลสฺส ทุกขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยยถาปี ภิกขเว มหารุกฺโข. ตสฺส ยานิ เจว มุลานิ อโรคฺมานิ ยานิ จ ติริยงฺคฺมานิ,
สพฺพานิ ตานิ อุกฺกั อโศ อภิหรนฺติ. เอวณหิ โส ภิกขเว มหารุกฺโข ตทาหาโร ตทุปาทาโน จิรึ
ที่มมทธานัน ติญฺเจยย. เอวเมว ไช ภิกขเว อุปาทานิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสิโน วิหโรโต ตณฺหา

ปวทุตติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว ๔เปฯ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

อุปาทานิเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหฺรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา
 อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ๔เปฯ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหารูกฺโข. อถ บุริโส อาคจฺเจยฺย กุทฺทาลปิฏกํ¹⁰ อาทาย, โส ตํ รุกฺขํ
 มฺุเล ฉินฺทเยยฺ, มฺุเล เจตฺวา ปลฺิขเนยฺ,¹¹ ปลฺิขนิตฺวา มฺุลานิ อุทฺทเรยฺย อนฺตมฺุโส อุสฺสีรนาฬิ
 มตฺตานิปี. โส ตํ รุกฺขํ ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺทเยยฺ, ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺทิตฺวา ฝาลฺเอยฺ ฝาลฺเจตฺวา สกฺลิกํ
 สกฺลิกํ กเรยฺย, สกฺลิกํ สกฺลิกํ กริตฺวา วาตาทเป วิโสเสยฺย, วาตาทเป วิโสเสตฺวา อคฺคินา ทฺเหยฺย,
 อคฺคินา ทฺเหตุวา มลฺี กเรยฺย, มลฺี กริตฺวา มหาวาเต วา โอบุเนยฺ,¹² นทฺิยา วา สฺีฆโรตฺตาย
 ปวาเหยฺย. เหวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหารูกฺโข อุจฺฉินฺนมฺุโล อสฺส, ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต¹³ อายตี
 อนฺุปฺปาทมฺุโม. เหวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฐมฺเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหฺรโต ตณฺหา
 นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ ๔เปฯ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุตฺติยมหารูกฺขสฺสุด

[๕๖] สวตฺถึยํ วิหฺรติ... ตตฺร โข ภควา... เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหารูกฺโข. ตสฺส ยานิ เจว
 มฺุลานิ อโรคฺมานิ ยานิ จ ตฺริยงฺคฺมานิ, สฬฺพานิ ตานิ อุทฺธํ โอบุ อภิวรฺนติ. เหวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหา
 รูกฺโข ตทาหาโร ตทฺุปาทาโน จิรํ ทีฆมทฺุธานํ ติฏฺุเจยฺย. เหวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฐมฺเมสุ
 อสฺสาทานุปัสสีโน วิหฺรโต ตณฺหา ปวทุตติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ๔เปฯ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส
 ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหารูกฺโข. อถ บุริโส อาคจฺเจยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทาย, โส ตํ รุกฺขํ มฺุเล
 ฉินฺทเยยฺ, มฺุเล เจตฺวา ปลฺิขเนยฺ, ปลฺิขนิตฺวา มฺุลานิ อุทฺทเรยฺย นทฺิยา วา สฺีฆโรตฺตาย ปวาเหยฺย.
 เหวณฺหิ โส ภิกฺขเว มหารูกฺโข ๔เปฯ อุจฺฉินฺนมฺุโล อสฺส, ตาลาวตฺถุกโต อนภาวงฺคโต อายตี
 อนฺุปฺปาทมฺุโม. เหวเมว โข ภิกฺขเว อุปาทานิเยสุ ฐมฺเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหฺรโต ตณฺหา
 นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ ๔เปฯ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ.
 ฉนฺุจฺจํ.

¹⁰ ก. กุทฺทาลปิฏกํ

¹¹ อ.ก. ปลฺี ขเนยฺย

¹² ฉ. โอบุเนยฺย, อ.ก. โอบุเนยฺย

¹³ ฉ. อนภาวงฺคโต, ส. อนภาวงฺคโต

๗. ตรุณรูกุขสูตต

[๕๗] สาวตถิย์ วิหริโต...ตตร ไช ภควา..สญโณชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสีโน วิหริโต ตณฺหา ปวทุตฺตติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกขเว ตรุณ รูกุโข. ตสฺส ปุริโส กาเลน กาลํ มุลานิ ปลิสฺชเชยฺย,¹⁴ กาเลน กาลํ ปัสฺสึ ทเทยฺย, กาเลน กาลํ อุทกํ ทเทยฺย. เอมฺวหิ โส ภิกขเว ตรุณ รูกุโข ตทาหาโร ตทุปาทาโน วุฑฺฒี วิฐุพฺพหิ เวปฺพลํ อาปชฺชเชยฺย. เอมฺเว ไช ภิกขเว สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสีโน วิหริโต ตณฺหา ปวทุตฺตติ, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

สญโณชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหริโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโห ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโห โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกขเว ตรุณ รูกุโข. อถ ปุริโส อาคจฺเจยฺย กุฑฺฑาลปิฏกํ อาทาย ๕เปฯ นทียา วา สีสฺมโสตาย ปวาเหยฺย. เอมฺวหิ โส ภิกขเว ตรุณ รูกุโข อุจฺฉินฺนฺมฺโโล อสฺส, ตาลาวตถฺกโต อนภาวํคโต आयตี อนุปฺปาทมฺโม. เอมฺเว ไช ภิกขเว สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหริโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโห ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโห โหตีติ. สตตมํ.

๘. นามรูปสูตต

[๕๘] สาวตถิย์ วิหริโต...ตตร ไช ภควา..สญโณชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสีโน วิหริโต นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ โหติ, นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกขเว มหารูกุโข. ตสฺส ยานิ เจว มุลานิ อโรคฺมานิ ยานิ จ ติริยํคฺมานิ, สฬพานิ ตานิ อุทกํ โอสํ อภินฺนฺติ. เอมฺวหิ โส ภิกขเว มหารูกุโข ตทาหาโร ตทุปาทาโน จิริ ทีฆมทฺธานํ ติญฺเจยฺย. เอมฺเว ไช ภิกขเว สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อสสาทานุปัสสีโน วิหริโต นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ โหติ, นามรูปปจฺจยา สฬายตฺนํ ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

สญโณชนิเยสุ ภิกขเว ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหริโต นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ, นามรูปนิโรธา สฬายตฺนนิโรโห ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโห โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกขเว มหารูกุโข. อถ ปุริโส อาคจฺเจยฺย กุฑฺฑาลปิฏกํ อาทาย ๕เปฯ आयตี อนุปฺปาทมฺโม. เอมฺเว ไช ภิกขเว สญโณชนิเยสุ ฌมเมสุ อาทีนวานุปัสสีโน วิหริโต นามรูปสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ, นามรูปนิโรธา สฬายตฺนนิโรโห ๕เปฯ เอมเตตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโห โหตีติ. อญฺจมํ.

¹⁴ ฉ. ปลิมชฺชเชยฺย, สී. ปริสนนฺเนยฺย, ม. ปลิปฺภูเจยฺย

๙. วิญญาณสูตร

[๕๙] สาวตถิย์ วิหริติ...ตตฺร โข ภควา..สยโณชนึเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหริโต วิญญาณสฺส อวกฺกนฺติ โหติ, วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ ๗เปฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหารุกฺโข. ตสฺส ยานิ เจว มฺูลานิ ๗เปฯ เหวเมว โข ภิกฺขเว สยโณชนึเยสุ ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหริโต วิญญาณสฺส อวกฺกนฺติ โหติ, วิญญาณปจฺจยา นามรูปํ ๗เปฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

สยโณชนึเยสุ ภิกฺขเว ฐมฺเมสุ อาทึนวานุปฺสฺสีโน วิหริโต วิญญาณสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ, วิญญาณนโรธา นามรูปนโรธา ๗เปฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรธา โหติ.

เสยฺยถาปี ภิกฺขเว มหารุกฺโข, อถ บุริโส อาคจฺเจยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทาย ๗เปฯ आयตี อนฺุปฺปาทฐมฺโม. เหวเมว โข ภิกฺขเว สยโณชนึเยสุ ฐมฺเมสุ อาทึนวานุปฺสฺสีโน วิหริโต วิญญาณสฺส อวกฺกนฺติ น โหติ, วิญญาณนโรธา นามรูปนโรธา ๗เปฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นโรธา โหตีตี. นวมํ.

๑๐. นิทานสูตร

[๖๐] เอกํ สมฺยํ ภควา กุรุสุ วิหริติ กมฺมาสทมฺม¹⁵ นาม กุรุณํ นิคโม. อถ โข आयสฺมา อานนฺโท เยน ภควา เตนฺุปลงฺกมิ, อฺุปลงฺกमितฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสึทึ; เอกมฺนฺตํ นิสึนฺโน โข आयสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ฆนฺเต, อพฺภุตํ ฆนฺเต, ยาวคฺมภีโร จายํ ฆนฺเต ปฏิจฺจสมฺุปฺปาโท คมฺภีรวาภาโส จ, อถ จ ปน เม อุตฺตานกุตฺตานโก วีย ชาติตี”ติ.

มา เหวํ อานนฺท, มา เหวํ อานนฺท, คมฺภีโร จายํ อานนฺท ปฏิจฺจสมฺุปฺปาโท คมฺภีรวาภาโส จ, เอตสฺส อานนฺท ฐมฺมสฺส อญฺญณา¹⁶ อนนฺุโพธา อปฺปฏิเวธา เหวมฺยํ ปชา ตนฺุตากุลชาติตา คฺุพีคณฺุจิกชาติตา¹⁷ มฺุชฺชปพฺพชฺฐตา อปายํ ทฺุคฺคตี วินิปาตี สํสารํ นาทิวตฺตติ.

อฺุปาทานึเยสุ อานนฺท ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหริโต ตณฺุหา ปวทฺฐมติ, ตณฺุหา ปจฺจยา อฺุปาทานํ, อฺุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺข โทมนสฺสุปายาสา สมฺภวานฺติ, เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

เสยฺยถาปี อานนฺท มหารุกฺโข, ตสฺส ยานิ เจว มฺูลานิ อโรคฺมานิ ยานิ จ ติริยงฺคมานิ, สพฺพานิ ตานิ อฺุทฺธํ โອซ์ อภิหรนฺติ, เหวณฺหิ โส อานนฺท มหารุกฺโข ตทาหาโร ตทฺุปาทาโน จิรํ ทีสมฺทธานํ ตินฺุเจยฺย. เหวเมว โข อานนฺท อฺุปาทานึเยสุ ฐมฺเมสุ อสฺสาทานุปฺสฺสีโน วิหริโต ตณฺุหา ปวทฺฐมติ, ตณฺุหาปจฺจยา อฺุปาทานํ, อฺุปาทานปจฺจยา ภโว ๗เปฯ เหวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมฺทโย โหติ.

¹⁵ ก. กมฺมาสทมฺม

¹⁶ ฉ. อญฺญณาติ ปาโจ น ทิสฺสติ

¹⁷ ฉ. กุลคณฺุจิกชาติตา, สึ. คฺุพาคณฺุจิกชาติตา

อุปาทานิเยสุ อานนุท ฐมเมสุ อาทีนวานุปสุสิโน วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรชา ภวนิโรโธ ๒๒๕ เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหติ.

เสขยถาปี อานนุท มหารุกฺโข, ถถ บุริโส อาคฺจเฉยฺย กุทฺทาลปิฏกํ อาทาย, โส ตํ รุกฺขํ มฺุเล ฉินฺนุเทยฺย มฺุเล เจตฺวา ปลิขเนยฺย, ปลิขนิตฺวา มฺุลานิ อุทฺถเรยฺย อนฺตมโส อุสิรินาพิมตฺตานิปี. โส ตํ รุกฺขํ ขณฺฑาขณฺฑิกํ ฉินฺนุเทยฺย, ขณฺฑาขณฺฑิกํ เจตฺวา ฆาเลยฺย, ฆาเลตฺวา สกฺลิกํ สกฺลิกํ กเรยฺย, สกฺลิกํ สกฺลิกํ กริตฺวา วาตาตเป วิโสเสยฺย, วาตาตเป วิโสเสตฺวา อคฺคินา ทฺเหยฺย, อคฺคินา ทฺเหตฺวา มสิ กเรยฺย, มสิ กริตฺวา มหาวาเต วา โอมฺุเนยฺย, นทียา วา สีสฺมโสตาย ปวาเหยฺย. เหวณฺุหิ โส อานนุท มหารุกฺโข อุจฺฉินฺนุมฺุโล อสฺส, ตาลาวตฺถกฺโต อนภาวํคฺโต อายตี อนฺุปฺปาทมฺุโม. เหวเมว โข อานนุท อุปาทานิเยสุ ฐมเมสุ อาทีนวานุปสุสิโน วิหโรโต ตณฺหา นิรุชฺฌติ, ตณฺหานิโรชา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรชา ภวนิโรโธ, ภวนิโรชา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรชา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺุติ, เหวเมตฺตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ. ทสมํ.

ทุกฺขวคฺโค ฉณฺุโจ.

ตสฺสุทฺทานํ

ปริวีรมฺุสนฺุปาทานํ

เทว ๑ สญฺโถชนานิ ๑

มหารุกฺุเขน เทว วุตฺตา

ตฺรฺุณน ๑ สตฺตมํ

นามรฺุปญฺ ๑ วิญฺญาณํ

นิทานน ๑ เต ทสฺชาติ.

๕. คหปติวรรค

หมวดว่าด้วยคหบดี

๑. ปัญฺุจเวรภยสฺสูตร

ว่าด้วยภยเวร ๕ ประการ

[๔๑] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ท่านอนาถบิณฑิกคหบดี เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถบิณฑิกคหบดีดังนี้ว่า

คหบดี เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกผู้ประกอบด้วย ธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ และถวายธรรมอันประเสริฐ¹⁸ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน

ภยเวร ๕ ประการสงบแล้ว เป็นอย่างไร คือ

¹⁸ ญาญธรรมอันประเสริฐ ในที่นี้หมายถึงปัจจุสมุปบาท และอริยมรรคมีองค์ ๘ (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๔๑/๘๓)

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ สงบแล้วด้วยประการฉะนี้

๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการลักทรัพย์เป็นปัจจัย ภัยเวรนั้น ของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์สงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๓. บุคคลผู้ประพฤตินอกกาม ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการประพฤตินอกกามเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการประพฤตินอกกามสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการพูดเท็จเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้

๕. บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย ย่อมประสบภัยเวรใด ซึ่งมีในชาตินี้บ้าง ชาติหน้าบ้าง เสวยทุกข์โทมนัสทางใจบ้าง เพราะการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นปัจจัย ภัยเวรนั้นของอริยสาวกผู้เว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่ง ความประมาทสงบแล้ว ด้วยประการฉะนี้ ภัยเวร ๕ ประการนี้ สงบแล้ว

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการ เป็นอย่างไร คือ

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้าว่า แม้เพราะเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วย

วิชาและจรรยา เสด็จไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ เป็นพระพุทธรเจ้า เป็นพระผู้มีพระภาค¹⁹

๒. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรมว่า พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ผู้ปฏิบัติจะพึงเห็นชัดด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดู ควรน้อมเข้ามาในตน อัมวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

๓. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ว่า พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติถูกต้อง²⁰ ปฏิบัติสมควร ได้แก่ อริยบุคคล ๔ คู่ คือ ๘ บุคคล พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคนี้ เป็นผู้ควรแก่ของที่เขานำมาถวาย ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ทักษิณา ควรแก่การทำอัญชลี เป็นนาบุญ อำนวยอวยมของของโลก

๔. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะปรารถนา อันไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อัมวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหาและทิวฏฐิถูกต้องไม่ได้ เป็นไปเพื่อสมาธิ

¹⁹ พระพุทธรคุณ ๙ บทนี้ แต่ละบทมีอรรถถกเนกประการ คือ

๑. ชื่อว่า **เป็นพระอรหันต์** เพราะห่างไกลจากกิเลส เพราะกำจัดข้าศึกคือกิเลส เพราะหักซึ่งกำแห่งสงสารคือการเวียนว่ายตายเกิด เพราะเป็นผู้ควรรับไทยธรรม และเพราะไม่ทำบาปในที่ลับ

๒. ชื่อว่า **ตรัสรู้ด้วยพระองค์เองโดยชอบ** เพราะตรัสรู้ธรรมทั้งปวงโดยชอบและด้วยพระองค์เอง

๓. ชื่อว่า **เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรรยา วิชา** ได้แก่ วิชา ๓ และวิชา ๘ ดังนี้ วิชา ๓ คือ (๑) **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ (๒) **จุตูปปาตญาณ** ความรู้จติ (ตาย) และอุบัติ (เกิด) ของสัตว์ (๓) **อาสวักขยญาณ** ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ วิชา ๘ คือ (๑) **วิปัสสนาญาณ** ญาณที่เป็นวิปัสสนา (๒) **มโนมยทธิ** ฤทธิ์ทางใจ (๓) **อิทธิวิธิ** แสดงฤทธิ์ได้ต่าง ๆ (๔) **ทิพโสต** ทูทิพย์ (๕) **เจโตปริยญาณ** รู้จักกำหนดจิตผู้อื่นได้ (๖) **ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ** ความรู้ที่ให้ระลึกชาติได้ (๗) **ทิพพจักขุ** ตาทิพย์ หรือเรียกว่าจุตูปปาตญาณ (๘) **อาสวักขยญาณ** ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ จรรยา ๑๕ คือ (๑) **ศีลสัมปทา** ความถึงพร้อมด้วยศีล (๒) **อินทริยสังวร** การสำรวมอินทริย์ (๓) **โภชนมัตตัญญูตา** ความเป็นผู้รู้จักประมาณในการบริโภค (๔) **ชาคริยานุโยค** การหมั่นประกอบความเพียรเป็นเครื่องตั้ง (๕) **มิตฺรททา** (๖) **มิหิริ** (๗) **มีโอดตปปะ** (๘) **เป็นพหูสูต** (๙) **วิริยารัมภะ** ปรารถนาคความเพียร (๑๐) **มิสฺติมันคง** (๑๑) **มีปัญญา** (๑๒) **ปฐมฌาน** (๑๓) **ทุติยฌาน** (๑๔) **ตติยฌาน** (๑๕) **จตุตถฌาน**

๔. ชื่อว่า **ผู้เสด็จไปดี** เพราะทรงดำเนินรุดหน้าไปไม่หวนกลับคืนมาหากิเลสที่ทรงละได้แล้ว และยังมีอรรถว่าตรัสไว้ดี เพราะทรงกล่าวคำที่ควรในฐานะที่ควร

๕. ชื่อว่า **ผู้รู้แจ้งโลก** เพราะทรงรู้แจ้งโลก เหตุเกิดโลก ความดับโลก วิธีปฏิบัติให้ถึงความดับโลก (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) และทรงรู้แจ้งโลกทั้ง ๓ คือสังขารโลก สัตว์โลก โอกาสโลก

๖. ชื่อว่า **สารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม** เพราะทรงฝึกฝนคนที่ควรฝึกฝน ทั้งเทวดา มนุษย์ อมนุษย์ สัตว์ดิรัจฉาน ด้วยอุบายต่าง ๆ

๗. ชื่อว่า **เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย** เพราะทรงสั่งสอนทั้งเทวดาและมนุษย์ด้วยประโยชน์ในโลกนี้และประโยชน์ในโลกหน้า ผู้ปฏิบัติตามแล้วสำเร็จมรรคผลในโลกนี้บ้าง จุติไปเกิดในสวรรค์กลับมาฟังธรรมแล้วสำเร็จมรรคผลบ้าง ทรงช่วยเหลือหมู่สัตว์ให้พ้นความกัณดารคือความเกิด

๘. ชื่อว่า **เป็นพระพุทธรเจ้า** เพราะทรงรู้สิ่งทีควรรู้ทั้งหมดด้วยพระองค์เองและทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ตาม

๙. ชื่อว่า **เป็นพระผู้มีพระภาค** เพราะ (๑) ทรงมีโชค (๒) ทรงทำลายข้าศึกคือกิเลส (๓) ทรงประกอบด้วยภคธรรม ๖ ประการ (คือ ความเป็นใหญ่เหนือจิตของตน โลกุตตรธรรม ยศ สิริ ความสำเร็จประโยชน์ตามต้องการ และความเพียร) (๔) ทรงจำแนกแจกแจงธรรม (๕) ทรงเสพอริยธรรม (๖) ทรงคายต้นหนาในพาททั้งสาม (๗) ทรงเป็นที่เคารพของชาวโลก (๘) ทรงอบรมพระองค์ดีแล้ว (๙) ทรงมีส่วนแห่งปัจจัย ๔ เป็นต้น (วิ.อ. (บาลี) ๑/๑/๑๐๓-๑๑๘)

อนึ่ง พระพุทธรคุณนี้ ท่านแบ่งเป็น ๑๐ ประการ โดยแยกข้อ ๖ เป็น ๒ ประการ คือ (๑) เป็น ผู้ยอดเยี่ยม (๒) เป็นสารถิ์ฝึกผู้ที่ควรฝึกได้ (วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๑๓๘-๑๓๙/๒๒๖-๒๒๗, วิ.อ. (บาลี) ๑/๑/๑๑๒-๑๑๓)

²⁰ **ปฏิบัติถูกต้อง** ในที่นี้หมายถึงปฏิบัติเพื่อบรรลุนิพพาน (วิสุทฺธิ. (บาลี) ๑/๒๕๕/๒๓๙)

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโศดาปัตติผล ๔ ประการนี้

ญายธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกเห็นดีแล้วแทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เป็นอย่างไร คือ

คหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมมณสิการปฏิจสมุปปาทโดยแยบคายว่า

เพราะเหตุนี้ เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี

เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ

คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงมี

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี

เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี

ฯลฯ

ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ

เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ

ฯลฯ

ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มิได้ด้วยประการฉะนี้

ญายธรรมอันประเสริฐนี้ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา

คหบดี เมื่อใดแล ภัยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้นอริยสาวก ผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโศดาปัตติผล ๔ ประการ และญายธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโศดาบัน มีอันไม่ตกต่ำ เป็นธรรมดา เป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน

ปัญญาเวรภยสูตรที่ ๑ จบ

๒. ทุตติยปัญญาเวรภยสูตร

ว่าด้วยภัยเวร ๕ ประการ สูตรที่ ๒

[๔๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภัยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้น อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโศดาปัตติผล ๔ ประการ และญายธรรม อันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แทงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้น หวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว ฯลฯ มีอันไม่ ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน

ภัยเวร ๕ ประการสงบแล้ว เป็นอย่างไร คือ

๑. บุคคลผู้ฆ่าสัตว์ ฯลฯ

๒. บุคคลผู้ลักทรัพย์ ฯลฯ

๓. บุคคลผู้ประพฤติผิดในกาม ฯลฯ

๔. บุคคลผู้พูดเท็จ ฯลฯ

๕. บุคคลผู้ตั้งอยู่ในความประมาท เพราะเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย ฯลฯ

ภัยเวร ๕ ประการนี้สงบแล้ว

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโศดาปัตติผล ๔ ประการ เป็นอย่างไร คือ

๑. อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหว ในพระพุทธเจ้า ฯลฯ

๒. ในพระธรรม ฯลฯ

๓. ในพระสงฆ์ ฯลฯ

๔. อริยสาวกผู้ประกอบด้วยศีลที่พระอริยะปวารณา ฯลฯ

อริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการนี้

ญาຍธรรมอันประเสริฐที่อริยสาวกเห็นดีแล้ว **แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา** เป็นอย่างไร คือ

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมมโนสิการปฏิจัสมุปปาทโดย แยกคาย ฯลฯ

ภิกษุทั้งหลาย ญาຍธรรมอันประเสริฐ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว **แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา**

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล ภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบแล้ว เมื่อนั้นอริยสาวกผู้ประกอบด้วยธรรมที่เป็นองค์แห่งโสดาปัตติผล ๔ ประการนี้ และญาຍธรรมอันประเสริฐนี้ ที่อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว **แห่งตลอดดีแล้วด้วยปัญญา** อริยสาวก นั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เราเป็นผู้มีนรกสิ้นแล้ว มีกำเนิดสัตว์ดิรัจฉานสิ้นแล้ว มีเปรตวิสัยสิ้นแล้ว มีอบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นโสดาบัน มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้จะตรัสรู้ในภายหน้าอย่างแน่นอน

ทุติยปัญญาเวรภยสูตรที่ ๒ จบ

๓. ทุทขสูตร²¹

ว่าด้วยทุกข์

[๔๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดแห่งทุกข์ และความดับแห่งทุกข์ เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย **ความเกิดแห่งทุกข์** เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุ(ตา)และรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด **ความเกิดแห่งทุกข์** เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสต(หู)และเสียง โสตวิญญาณจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยฆานะ(จมูก) และกลิ่น ... เพราะอาศัยชีวหา(ลิ้น)และรส ... เพราะอาศัยกายและโณภูมิจึงเกิด... เพราะอาศัยมโน(ใจ)และธรรมารมณมโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการ เป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด

ความเกิดแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้แล

ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือ ด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะ อุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ **ความดับแห่งทุกข์** ทั้งหมดนี้ มีได้ ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้แล

²¹ **ทุทขสูตร** ปรากฏชื่อว่าทุทขสมุทฺยสูตร ใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๐๖/๑๑๗

เพราะอาศัยโสตะและเสียง โสตวิญญูณจึงเกิด ฯลฯ เพราะอาศัยขมานะ และกลิน ... เพราะอาศัยชีวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโณภูฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ มโนวิญญูณจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหา จึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย ความดับแห่งทุกข์ เป็นอย่างนี้แล

ทุกขสูตรที่ ๓ จบ

๔. โลกสูตร²²

ว่าด้วยโลก

[๔๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ภิกษุทั้งหลาย เราจักแสดงความเกิดและความดับแห่งโลก เธอทั้งหลายจงฟัง ฯลฯ

ความเกิดแห่งโลก²³ เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญูณจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงเกิด เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงเกิด เพราะภพเป็นปัจจัย ชาติจึงเกิด เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสตะและเสียง ... เพราะอาศัยขมานะและกลิน ... เพราะอาศัย ชิวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโณภูฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ มโนวิญญูณจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด ฯลฯ เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงเกิด

ความเกิดแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างไร

คือ เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญูณจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหานั้นดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

เพราะอาศัยโสตะและเสียง ... เพราะอาศัยขมานะและกลิน ... เพราะอาศัย ชิวหาและรส ... เพราะอาศัยกายและโณภูฐัพพะ ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณ มโนวิญญูณจึงเกิด ความประจบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะ เป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะ

²² โลกสูตร ปรากฏชื่อว่าโลกสมุทยสูตร ใน ส. สฬา. (ไทย) ๑๘/๑๐๗/๑๒๑

²³ โลก ในที่นี้หมายถึงสังขารโลก อันได้แก่ประชุมแห่งสังขารทั้งปวงที่จะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย (ส.นิ .อ. (บาลี) ๒/๔๔/๘๕)

ต้นหานั้น ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกอง
ทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ความดับแห่งโลก เป็นอย่างนี้แล

โลกสูตรที่ ๔ จบ

๕. ญาคติสูตร²⁴

ว่าด้วยการแสดงธรรม ณ หมู่บ้านญาคติ

[๔๕] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ตำบลกัณฐิโก ใกล้หมู่บ้านญาคติ ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาค
ทรงหลีกเร้นอยู่ในที่สงัดได้ตรัสธรรมบรรยายนี้ว่า

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะตัณหาเป็นปัจจัย
อุปาทานจึงเกิด ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสตและเสียง ... เพราะอาศัยฆานะและกลิ่น ... เพราะอาศัย ชิวหาและรส ... เพราะ
อาศัยกายและโณภูมิจึงเกิด ... เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม
๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะ
ตัณหาเป็น ปัจจัย อุปาทานจึงเกิด ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการ ฉะนี้

เพราะอาศัยจักขุและรูป จักขุวิญญาณจึงเกิด ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพ
ราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนาจึงเกิด เพราะเวทนาเป็น ปัจจัย ตัณหาจึงเกิด เพราะต้นหานั้นดับไปไม่เหลือ
ด้วยวิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะ อุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วย
ประการฉะนี้

เพราะอาศัยโสตและเสียง ฯลฯ เพราะอาศัยมโนและธรรมารมณฺ์ มโนวิญญาณ จึงเกิด ความ
ประจวบแห่งธรรม ๓ ประการเป็นผัสสะ เพราะผัสสะเป็นปัจจัย เวทนา จึงเกิด เพราะเวทนาเป็นปัจจัย
ตัณหาจึงเกิด เพราะต้นหานั้นดับไปไม่เหลือด้วย วิราคะ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งยืนแอบฟังพระผู้มีพระภาคอยู่ พระผู้มีพระภาคได้ทอดพระเนตรเห็นภิกษุนั้น
ผู้ยืนแอบฟังอยู่ ได้ตรัสถามภิกษุนั้นดังนี้ว่า ภิกษุ เธอได้ฟังธรรมบรรยายนี้หรือไม่

ข้าพระองค์ได้ฟังอย่างนี้ พระพุทธเจ้าข้า

ภิกษุ เธอจงศึกษาธรรมบรรยายนี้ จงเล่าเรียนธรรมบรรยายนี้ จงทรงจำธรรมบรรยายนี้ เพราะ
ธรรมบรรยายนี้ประกอบด้วยประโยชน์ เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์

ญาคติสูตรที่ ๕ จบ

๖. อัญญตรพราหมณสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์ผู้หนึ่ง

[๔๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

²⁴ ญาคติสูตร ปรากฏชื่อวักขุสสุตติสูตร ใน ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑๑๓/๑๒๖

ครั้งนั้นแล พราหมณ์ผู้หนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ได้สนทนาปราศรัยพอเป็นที่
บันเทิงใจ พอเป็นที่ระลึกถึงกันกับพระผู้พระภาคแล้วนั้น ณ ที่สมควร ครั้นแล้ว ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาค
ดังนี้ว่า

ท่านพระโคตม คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผลหรือหนอ

พราหมณ์ โวหารนี้ว่า คนนั้นทำเหตุ คนนั้นเสวยผล นี่เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง

ท่านพระโคตม ก็คนอื่นทำเหตุ คนอื่นเสวยผลหรือ

พราหมณ์ โวหารนี้ว่า คนอื่นทำเหตุ คนอื่นเสวยผล นี่เป็นที่สุดอีก อย่างหนึ่ง ตถาคตไม่เข้าไปใกล้
ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะ
สังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้ อนึ่ง เพราะ
อวิชชา ดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์
ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์นั้นได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ว่า ท่านพระโคตม
พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก
ฯลฯ ขอท่านพระโคตมโปรดทรงจำ ข้าพระองค์ว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

อัญญตรพราหมณสูตรที่ ๖ จบ

๗. ชาณฺสฺโสณิสฺสูตฺร

ว่าด้วยชาณฺสฺโสณิพราหมณ

[๔๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี

ครั้งนั้นแล ชาณฺสฺโสณิพราหมณเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั้น ณ ที่สมควร ครั้น
แล้ว ชาณฺสฺโสณิพราหมณได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า

ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีหรือ

พราหมณ์ โวหารนี้ว่า สิ่งทั้งปวงมี นี่เป็นที่สุดอย่างหนึ่ง

ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ

พราหมณ์ โวหารนี้ว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี นี่เป็นที่สุดอีกอย่างหนึ่ง

ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้
ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ
ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ชาณฺสฺโสณิพราหมณได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า ท่าน
พระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจน
ไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ เป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

ชาณฺสฺโสณิสฺสูตฺรที่ ๗ จบ

๘. โลกายติกสูตร

ว่าด้วยพราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะ²⁵

[๔๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี
 ครั้งนั้นแล พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ฯลฯ นั่ง ณ ที่
 สมควร ครั้นแล้ว พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า
 ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีหรือ
 พราหมณ์ ขอบอกว่า สิ่งทั้งปวงมี นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๑
 ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงไม่มีหรือ
 พราหมณ์ ขอบอกว่า สิ่งทั้งปวงไม่มี นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๒
 ท่านพระโคตม สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกันหรือ
 พราหมณ์ ขอบอกว่า สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน นี้ เป็นโลกายตะ ข้อที่ ๓
 ท่านพระโคตม ก็สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกันหรือ
 พราหมณ์ ขอบอกว่า สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน นี้ เป็นโลกายตะข้อที่ ๔
 ตถาคตไม่เข้าไปใกล้ที่สุด ๒ อย่างนั้น ย่อมแสดงธรรมโดยสายกลางว่า เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย
 สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้
 ด้วยประการฉะนี้

อนึ่ง เพราะอวิชชาดับไปไม่เหลือด้วยวิราคะ สังขารจึงดับ เพราะสังขารดับ วิญญาณจึงดับ ฯลฯ
 ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว พราหมณ์ผู้รอบรู้คัมภีร์โลกายตะได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค
 ว่า ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตม พระภาสิตของพระองค์
 ชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ฯลฯ ผู้ถึงสรณะตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไปจนตลอดชีวิต

โลกายติกสูตรที่ ๘ จบ

๙. อริยสาวกสูตร

ว่าด้วยอริยสาวก

[๔๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ...

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรมี อะไรจึงมี เพราะอะไร
 เกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น (เพราะอะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เพราะอะไรมี วิญญาณจึงมี) เมื่ออะไรมี นามรูป
 จึงมี เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะจึงมี เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เมื่อ
 อะไรมี อูปาทานจึงมี เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
 เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น (เมื่ออวิชชามี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่อสังขารทั้งหลายมี วิญญาณจึงมี)
 เมื่อวิญญาณมี นามรูปจึงมี เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะจึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึง
 มี เมื่อเวทนามี ตัณหาจึงมี เมื่อตัณหามี อูปาทานจึงมี เมื่ออูปาทานมี ภพจึงมี ฯลฯ เมื่อชาติมี ชราและ
 มรณะจึงมี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า โลกนี้เกิดขึ้นอย่างนี้

²⁵ คัมภีร์โลกายตะ หมายถึงคัมภีร์ที่ว่าด้วยศิลปะแห่งการเอาชนะผู้อื่นโดยการอ้างทฤษฎีและประเพณี ทางสังคมมาหักล้าง
 สัจธรรม มุ่งแสดงให้เห็นว่าตนฉลาดกว่า มิได้มุ่งสังฆกรรมแต่อย่างใด (ที.สี.อ. (บาลี) ๑/๒๕๖/๒๓๓, ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๔๘/๘๖)

อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ (เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณจึงไม่มี) เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี อูปาทานจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ภพจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มีชาติจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ (เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี) เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี ฯลฯ อูปาทานจึงไม่มี ... ภพจึงไม่มี ... ชาติจึงไม่มี เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า โลกนี้ดับอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกผู้รู้ชัดความเกิดและความดับไปแห่งโลกตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิบ้าง ฯลฯ ดำรงอยู่ใกล้ประตอมตนิพพานบ้าง

อริยสาวกสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. ทุติยอริยสาวกสูตร

ว่าด้วยอริยสาวก สูตรที่ ๒

[๕๐] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น ...

ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรมี อะไรจึงมี เพราะอะไรเกิดขึ้น อะไรจึงเกิดขึ้น เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออะไรมี วิญญาณจึงมี เมื่ออะไรมี นามรูปจึงมี เมื่ออะไรมี สฬายตนะจึงมี เมื่ออะไรมี ผัสสะ จึงมี เมื่ออะไรมี เวทนาจึงมี เมื่ออะไรมี ตัณหาจึงมี เมื่ออะไรมี อูปาทานจึงมี เมื่ออะไรมี ภพจึงมี เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรมี ชราและมรณะจึงมี

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่ออวิชชา มี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่อสังขารทั้งหลายมี วิญญาณจึงมี เมื่อวิญญาณมี นามรูปจึงมี เมื่อนามรูปมี สฬายตนะจึงมี เมื่อสฬายตนะมี ผัสสะจึงมี เมื่อผัสสะมี เวทนาจึงมี เมื่อ เวทนามี ตัณหาจึงมี เมื่อตัณหามี อูปาทานจึงมี เมื่ออูปาทานมี ภพจึงมี เมื่อภพมี ชาติจึงมี เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า โลกนี้เกิดขึ้นอย่างนี้

อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงไม่มีความสงสัยอย่างนี้ว่า เมื่ออะไรไม่มี อะไรจึงไม่มี เพราะอะไรดับ อะไรจึงดับ เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี วิญญาณ จึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ผัสสะจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี เวทนาจึงไม่มี เมื่ออะไรไม่มี ตัณหาจึงไม่มี ฯลฯ อูปาทาน ... ภพ ... ชาติ ... เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี

โดยที่แท้ อริยสาวกผู้ได้สดับ จึงมีญาณหยั่งรู้ในเรื่องนี้ โดยไม่ต้องเชื่อผู้อื่นว่า เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ เมื่ออวิชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มี วิญญาณจึงไม่มี เมื่อวิญญาณไม่มี นามรูปจึงไม่มี เมื่อนามรูปไม่มี สฬายตนะจึงไม่มี ฯลฯ เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี อริยสาวกนั้นรู้ชัดอย่างนี้ว่า โลกนี้ดับอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อใดแล อริยสาวกผู้รู้ชัดความเกิดและความดับไปแห่งโลกตามความเป็นจริงอย่างนี้ เมื่อนั้น อริยสาวกนี้ เราเรียกว่าเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฏฐิบ้าง ผู้ถึงพร้อมด้วยทศณะบ้าง ผู้ถึงสัทธรรมนี้บ้าง เห็นสัทธรรมนี้บ้าง ประกอบด้วยญาณอันเป็นเสขะบ้าง ประกอบด้วยวิชชาอันเป็นเสขะบ้าง บรรลุกระแสแห่งธรรมบ้าง เป็นพระอริยะมีปัญญาเพิกถอนกิเลสบ้าง ดำรงอยู่ใกล้ประตอมตนิพพานบ้าง

ทุติยอริยสาวกสูตรที่ ๑๐ จบ

คหปติวรรคที่ ๕ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปัญจเวรภยสูตร	๒. ทุตติยปัญจเวรภยสูตร
๓. ทุกขสูตร	๔. โลกสูตร
๕. ญาคติสูตร	๖. อัญญตรพราหมณสูตร
๗. ชาณุสโสณสูตร	๘. โลกายติสูตร
๙. อริยสาวกสูตร	๑๐. ทุตติยอริยสาวกสูตร

*****

๖. ทุกขวรรค

หมวดว่าด้วยทุกข์

๑. ปริวิมังสนสูตร

ว่าด้วยการพิจารณา

[๕๑] ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมา ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสเรื่องนี้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุเพียงเท่าไรหนอ ภิกษุเมื่อพิจารณา จึงชื่อว่าพิจารณาเพื่อความสิ้นทุกข์ โดยชอบ ทุกประการ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ธรรมของข้าพระองค์ทั้งหลาย มีพระผู้มีพระภาค เป็นหลัก มีพระผู้มีพระภาคเป็นผู้นำ มีพระผู้มีพระภาคเป็นที่พึ่ง ข้าแต่พระองค์ ผู้เจริญ ขอประทานวโรกาส เฉพาะพระผู้มีพระภาคเท่านั้นที่จะทรงอธิบายเพื่อความแห่งภาชิตนั้นให้แจ่มแจ้งได้ ภิกษุทั้งหลายฟังต่อจากพระผู้มีพระภาคแล้ว จักทรงจำไว้

ถ้าเช่นนั้น เธอทั้งหลายจงฟัง จงใส่ใจให้ดี เราจักกล่าว ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ชราและมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก ชราและมรณะที่เป็นทุกข์ นี้มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิดหนอ เมื่อ อะไรมี ชราและมรณะจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ชราและมรณะนี้ใด มีทุกข์หลายอย่างนับไม่ถ้วนเกิดขึ้นในโลก ทุกข์นี้ มีชาติเป็นเหตุ มีชาติเป็นเหตุเกิด มีชาติเป็นกำเนิด มีชาติเป็นแดนเกิด เมื่อชาติมี ชราและมรณะจึงมี เมื่อชาติไม่มี ชราและมรณะจึงไม่มี เธอรู้ชัดชราและมรณะ รู้ชัดความเกิดแห่งชราและมรณะ รู้ชัดความดับแห่งชราและมรณะ รู้ชัดปฏิบัติอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชราและมรณะ และเธอเป็นผู้ปฏิบัติอย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับแห่งชราและมรณะโดยชอบ ทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ชาตินี้ มีอะไรเป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุเกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี ชาติจึงมี เมื่ออะไรไม่มี ชาติจึงไม่มี เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้ว่า ชาติมีภพเป็นเหตุ มีภพเป็นเหตุเกิด มีภพเป็นกำเนิด มีภพเป็นแดนเกิด เมื่อภพมี ชาติจึงมี เมื่อภพไม่มี ชาติจึงไม่มี เธอรู้ชัดชาติ รู้ชัดความเกิดแห่งชาติ รู้ชัดความดับแห่งชาติ รู้ชัดปฏิบัติอันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งชาติ และเธอเป็นผู้ปฏิบัติอย่างนั้น ชื่อว่า ผู้มีปกติประพฤติตามธรรม เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์เพื่อความดับชาติโดยชอบ ทุกประการ

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า ภพนี้มีอะไรเป็นเหตุ ฯลฯ

อุปาทานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

ตัณหานี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

เวทนานี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

ผัสสะนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

สภาพตนะนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

นามรูปนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

วิญญานนี้มีอะไรเป็นเหตุ ...

อีกประการหนึ่ง ภิกษุเมื่อพิจารณา ย่อมพิจารณาว่า สังขารเหล่านี้มีอะไร เป็นเหตุ มีอะไรเป็นเหตุ เกิด มีอะไรเป็นกำเนิด มีอะไรเป็นแดนเกิด เมื่ออะไรมี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออะไรไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี เธอพิจารณาอยู่ จึงรู้ชัดอย่างนี้ ว่า สังขารทั้งหลายมีอริชชาเป็นเหตุ มีอริชชาเป็นเหตุเกิด มีอริชชาเป็นกำเนิด มีอริชชาเป็นแดนเกิด เมื่ออริชชามี สังขารทั้งหลายจึงมี เมื่ออริชชาไม่มี สังขารทั้งหลายจึงไม่มี

ภิกษุนั้นรู้ชัดสังขารทั้งหลาย จึงรู้ชัดความเกิดแห่งสังขาร รู้ชัดความดับแห่งสังขาร รู้ชัดปฏิบัติที่อันเหมาะสมที่ให้ถึงความดับแห่งสังขาร และเธอผู้ปฏิบัติ อย่างนั้น ชื่อว่าผู้มีปกติประพฤติตามธรรม

ภิกษุทั้งหลาย เราเรียกภิกษุนี้ว่า เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ เพื่อความดับ แห่งสังขารโดยชอบทุกประการ

บุรุษบุคคล²⁶นี้ตกอยู่ในอริชชา ถ้าสังขารที่เป็นบุญปรุงแต่ง วิญญานก็ประกอบด้วยบุญ ญ ถ้าสังขารที่เป็นบาปปรุงแต่ง วิญญานก็ประกอบด้วยบาป ถ้าสังขารที่เป็นอานัญชาปรุงแต่ง วิญญานก็ประกอบด้วยอานัญชา ในกาลใด ภิกษุละอริชชาได้แล้ว อริชชาเกิดขึ้น ในกาลนั้น ภิกษุนั้นก็ไม่ปรุงแต่ง บุญญาภิสังขาร²⁷ อปุญญาภิสังขาร²⁸และอานัญชาภิสังขาร²⁹ เพราะกำจัดอริชชาได้ เพราะมีอริชชา เกิดขึ้น เมื่อไม่ปรุงแต่ง ไม่จงใจ ก็ไม่ถือมันอะไร ๆ ในโลก เมื่อไม่ถือมัน ก็ไม่ สะดุ้งกลัว เมื่อไม่สะดุ้งกลัว ก็ปริณิพพานเฉพาะตน รู้ชัดว่า ชาติสิ้นแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป

ถ้าภิกษุนั้นเสวยสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า สุขเวทนานั้นไม่เที่ยง รู้ชัดว่า ไม่น่า หมกมუნ รู้ชัดว่า ไม่น่า เพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยทุกขเวทนา ก็รู้ชัดว่า ทุกขเวทนานั้นไม่เที่ยง รู้ชัดว่า ไม่น่าหมกมุน รู้ชัดว่า ไม่น่า เพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวย อทุกขมสุขเวทนา ก็รู้ชัดว่า อทุกขมสุขเวทนานั้นไม่เที่ยง รู้ชัดว่า ไม่น่าหมกมุน รู้ชัดว่า ไม่น่า เพลิดเพลิน ถ้าเธอเสวยสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวย สุขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวย

²⁶ **บุรุษบุคคล** ในที่นี้เป็นพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสเรียกตามสมมติของชาวโลก เพราะพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ มีกถา ๒ อย่าง คือ (๑) สมมติกถา ถ้อยคำสมมติ ตรัสตามที่โลกสมมติ เช่น ตรัสว่า สัตว์ นระ บุรุษ ติสสะ นาค เป็นต้น (๒) ปรมัตถกถา ถ้อยคำโดยปรมัตถ์ตรัสตามสภาวะธรรม เช่นตรัสว่า ชันธ ธาค อุยตนะ เป็นต้น พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงแสดงปรมัตถกถา ก็ไม่ทรงลืมนึกที่จะตรัสสมมติกถา ทั้งนี้เพื่อให้เวไนยสัตว์ได้เข้าใจธรรมะนั้นเอง (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๕๑/๘๘)

²⁷ **บุญญาภิสังขาร** คืออภิสังขารที่เป็นบุญ สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายดี ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นกามาวจร และรูปาวจร (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๕๑/๘๘, ชุ.ม.อ. (บาลี) ๒๕/๒๑๖)

²⁸ **อปุญญาภิสังขาร** คืออภิสังขารที่เป็นปฏิปักษ์ต่อบุญคือเป็นบาป สภาพที่ปรุงแต่งกรรมฝ่ายชั่ว ได้แก่ อกุศลเจตนาทั้งหลาย (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๕๑/๘๘, ชุ.ม.อ. (บาลี) ๒๕/๒๑๖)

^๔ **อานัญชาภิสังขาร** คืออภิสังขารที่เป็นอานัญชา สภาพที่ปรุงแต่งภพอันมั่นคง ไม่หวั่นไหว ได้แก่ กุศลเจตนาที่เป็นอรูปาจร ๔ หมายถึงเอภาวาระจิตที่มั่นคงแน่นด้วยสมาธิแห่งจตุตถฌาน (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๕๑/๘๘, ชุ.ม.อ. (บาลี) ๒๕/๒๑๖)

ทุกขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวยทุกขเวทนานั้น ถ้าเธอเสวยอทุกขมสุขเวทนา ก็เป็นผู้ปราศจาก(กิเลส) เสวยอทุกขมสุขเวทนานั้น

ภิกษุหนึ่งเมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่มีกาย เป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่มีชีวิต เป็นที่สุด รู้ชัดว่า หลังจากตายแล้ว การเสวยอารมณ์ทั้งหมด ไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็น จักเหลืออยู่เพียงสรีรธาตุในโลกนี้เท่านั้น

เปรียบเหมือนบุรุษยกหม้อที่ร้อนออกจากเตาเผาหม้อ วางบนพื้นที่เรียบ ไอนุ่นที่หม้อนั้นพุ่งหายไป เหลืออยู่เพียงกระเบื้องหม้อเท่านั้น อุปมานี้ฉันใด อุปไมย ก็ฉันนั้น ภิกษุเมื่อเสวยเวทนาที่มีกายเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่มีกาย เป็นที่สุด เมื่อเสวยเวทนาที่มีชีวิตเป็นที่สุด ก็รู้ชัดว่า เราเสวยเวทนาที่มีชีวิต เป็นที่สุด รู้ชัดว่า หลังจากตายแล้ว การเสวยอารมณ์ทั้งหมด ไม่น่าเพลิดเพลิน จักเย็น จักเหลืออยู่เพียงสรีรธาตุในโลกนี้เท่านั้น

เธอทั้งหลายจะเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร ภิกษุผู้ชีนาสพพึงปรุงแต่งปัญญาภิสังขาร อปัญญาภิสังขาร อาเนญชาภิสังขารบ้างหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสังขารทั้งหลายไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะสังขารดับ วิญญาณพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิญญาณไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะวิญญาณดับ นามรูปพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อนามรูปไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะนามรูปดับ สฬายตนะพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสฬายตนะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะสฬายตนะดับ ผัสสะพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อผัสสะไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะผัสสะดับ เวทนาพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อเวทนาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะเวทนาดับ ตัณหา พึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อตัณหาไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะตัณหาดับ อุปาทานพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่ออุปาทานไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะอุปาทานดับ ภพพึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อภพไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะภพดับ ชาติ พึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อชาติไม่มีโดยประการทั้งปวง เพราะชาติดับ ชราและมรณะ พึงปรากฏหรือ

ไม่ใช่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า

ดีละ ดีละ ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงสำคัญ จงเชื่อ น้อมใจเชื่อข้อความนั้นอย่างนั้นเถิด จงหมดความเคลือบแคลงสงสัยในข้อนั้นเถิด นั่นแลคือที่สุด แห่งทุกข์

ปริวิมังสนสูตรที่ ๑ จบ

๒. อุปาทานสูตร ว่าด้วยความยึดมั่นถือมั่น

[๕๒] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็น ปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมีความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเทียบเหมือนกองไฟใหญ่ที่สูมด้วยไม้ ๑๐ เล่มเกวียนบ้าง ๒๐ เล่มเกวียนบ้าง ๓๐ เล่มเกวียนบ้าง ๔๐ เล่มเกวียนบ้าง ฟิงลูกโพลง บุรุษใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้งและไม้แห้งเข้าไปในกองไฟนั้น ทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้น ได้อาหาร³⁰ อย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น ฟิงลูกโพลงตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมย ก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้น แห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนกองไฟใหญ่ที่สูมด้วยไม้ ๑๐ เล่มเกวียนบ้าง ๒๐ เล่มเกวียนบ้าง ๓๐ เล่มเกวียนบ้าง ๔๐ เล่มเกวียนบ้าง ฟิงลูกโพลง บุรุษ ไม่ใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้งและไม้แห้งเข้าไปในกองไฟนั้นทุก ๆ ระยะเวลา ก็เมื่อเป็นอย่างนี้ กองไฟใหญ่นั้นไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น ฟิงดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า และไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทาน จึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

อุปาทานสูตรที่ ๒ จบ

๓. สังโยชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชน์

[๕๓] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์³¹ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี

³⁰ อาหาร ในที่นี้หมายถึงปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดไฟ (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๕๒/๙๓)

³¹ สังโยชน์ หมายถึงกิเลสอันผูกใจสัตว์หรือธรรมที่มัดสัตว์ไว้กับทุกข์มี ๑๐ ประการ คือ (๑) **สักกายทิฏฐิ** (ความเห็นว่าเป็นตัวของตน) (๒) **วิจิกิจฉา** (ความลังเลสงสัย) (๓) **สีลัพพตปรามาส** (ความถือมั่นศีลพต) (๔) **กามราคะ** (ความกำหนัดในกาม) (๕) **พยาบาท** (ความคิดร้าย) (๖) **รูปราคะ** (ความติดใจในอารมณ์แห่งรูปฌาน) (๗) **อรูปราคะ** (ความติดใจในอารมณ์แห่งอรูปรฌาน) (๘) **มานะ** (ความถือตัว) (๙) **อุทธัจจะ** (ความฟุ้งซ่าน) (๑๐) **อวิชชา** (ความไม่รู้จริง) (ส.ม. (ไทย) ๑๙/๑๘๐-๑๘๑/๑๑๔-๑๑๖, อ.ทสก. (ไทย) ๒๔/๑๓/๒๑)

เพราะภาพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็น ปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเทียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษเติมน้ำมันและไส้ไว้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ได้อาหารอย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น ฟังลูกโพล่งตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมย ก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ ฉันนั้นเหมือนกัน เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทาน จึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภาพจึงมี เพราะภาพเป็นปัจจัย ชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้น แห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภาพจึงดับ เพราะภาพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษไม่เติมน้ำมันและไม่ไส้ไว้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น ฟังดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่าและไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

สังโยชนสูตรที่ ๓ จบ

๔. ทุติยสังโยชนสูตร

ว่าด้วยสังโยชน์ สูตรที่ ๒

[๕๔] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษเติมน้ำมันและไส้ไว้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ได้อาหารอย่างนั้น ได้เชื้ออย่างนั้น ฟังลูกโพล่งตลอดกาลนาน

อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรม ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนประทีปน้ำมันที่ติดไฟได้ ก็เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ บุรุษไม่เติมน้ำมันและไม่ไส้ไว้ในประทีปน้ำมันนั้นทุก ๆ ระยะเวลา เมื่อเป็นอย่างนี้ ประทีปน้ำมันนั้น ไม่ได้อาหารอย่างนั้น ไม่ได้เชื้ออย่างนั้น ฟังดับไป เพราะสิ้นเชื้อเก่า และไม่เติมเชื้อใหม่ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทาน จึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ทุติยสังโยชนสูตรที่ ๔ จบ

๕. มหารุกขสูตร

ว่าด้วยต้นไม้ใหญ่

[๕๕] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้น ย่อมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สาร อย่างนั้น พืชยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือ จอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนราก ใหญ่น้อย โดยที่สุดแม้เท่ากำนัแผ่ขึ้น บุรุษนั้นพึงตัดต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อน ใหญ่แล้วพึงผ่า ครั้นผ่าแล้ว ทำให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วเกลี้ย ผึ่งลม ผึ่งแดด ครั้นผึ่งลม ผึ่งแดดแล้ว เอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว พึ่งโปรยที่ลมแรงหรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณา เห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

มหาจุทาสสูตรที่ ๕ จบ

๖. ทุติยมหารุทาสสูตร

ว่าด้วยต้นไม้ใหญ่ สูตรที่ ๒

[๕๖] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้นย่อมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหาร อย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พืชยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมย ก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัย แห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบ และตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนราก ใหญ่น้อยแม้เท่ากำนัแผ่ขึ้น ฯลฯ หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นถูกตัดรากถอน โคนเหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ทุติยมหารุทาสสูตรที่ ๖ จบ

๗. ตรุณรูกขสูตร ว่าด้วยต้นไม้อ่อน

[๕๗] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตันทนหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้อ่อน (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) บุรุษพึงถนอมรากพรวนดิน รดน้ำสม่ำเสมอ เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อ่อนนั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตันทนหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตันทนหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้อ่อน (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ฯลฯ หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้อ่อนนั้น ถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคนไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็น โทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ ตัณหาย่อมดับ เพราะตันทนหาดับ อุปาทานจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ตรุณรูกขสูตรที่ ๗ จบ

๘. นามรูปสูตร ว่าด้วยนามรูป

[๕๘] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมหยั่งลง เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้นย่อมดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึงยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมหยั่งลง เพราะนามรูปเป็นปัจจัย สฬายตนะจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมไม่หยั่งลง เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบ และตะกร้าเดินมา ฯลฯ เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยกัฉนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ นามรูปย่อมไม่หยั่งลง เพราะนามรูปดับ สฬายตนะจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

นามรูปสูตรที่ ๘ จบ

๙. วิญญาณสูตร ว่าด้วยวิญญาณ

[๕๙] พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ... เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาค ...

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมหยั่งลง เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ ฯลฯ อุปมานี้ ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลาย ที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมหยั่งลง เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูป จึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมไม่หยั่งลง เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่ง กองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ฯลฯ เกิดขึ้นต่อ ไม่ได้ อุปมานี้ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งสังโยชน์ วิญญาณย่อมไม่หยั่งลง เพราะวิญญาณดับ นามรูปจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

วิญญาณสูตรที่ ๙ จบ

๑๐. นิทานสูตร

ว่าด้วยธรรมที่เป็นต้นเหตุ

[๖๐] สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ นิคมของชาวกรู ชื่อว่า กัมมาสทัมมะ แคว้นกรู

ครั้งนั้น ท่านพระอานนท์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวัตแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นาคัจจรรยจริง ไม่เคยปรากฏ ปฏิจจสมุบาทนี้เป็นธรรมลึกซึ้ง แต่ถึงอย่างนั้น ก็ปรากฏแก่ข้าพระองค์เหมือนกับว่าเป็นธรรมง่าย ๆ พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น อานนท์ อย่าพูดอย่างนั้น ปฏิจจสมุบาทนี้เป็นธรรมลึกซึ้ง สุดจะคาดคะเนได้ ก็เพราะไม่รู้ ไม่เข้าใจ ไม่บรรลุธรรมนี้ หมูสัตว์จึงยุ่งเหมือนขอดด้ายของช่างหูก เป็นปมม้วนงมเหมือนกระจุกด้าย เหมือนหญ้ามุงกระต่ายและหญ้าปล้อง ไม่ข้ามพ้นอบาย³² ทุกติวินิบาต สงสาร

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่ง อุปาทาน ตัณหาอ้อม เจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทาน เป็นปัจจัย ภพจึงมี เพราะภพเป็นปัจจัยชาติจึงมี เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสจึงมี ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงและแผ่ขยายไปรอบ ๆ รากทั้งหมดนั้นดูดอาหารขึ้นไปข้างบน เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้นได้อาหารอย่างนั้น ได้สารอย่างนั้น พึ่งยืนต้นอยู่ได้ตลอดกาลนาน อุปมานี้ฉันทิ อุปไมยก็ฉันทินั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นความพอใจเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่ง

³² **อบาย** ในที่นี้ หมายถึงนรก กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน เปตวิสัย และอสุรกายซึ่งเป็นสถานที่ที่ไม่มีความสุข (ส.นิ.อ. (บาลี) ๒/๖๐/๑๑๐)

อุปาทาน ตัณหาย่อมเจริญ เพราะตัณหาเป็นปัจจัย อุปาทานจึงมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย ภพจึงมี ฯลฯ ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหาย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ ฯลฯ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

เปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่ (ยืนต้นอยู่อย่างนั้น) ที่นั้นบุรุษถือจอบและตะกร้าเดินมา ตัดต้นไม้ที่โคนต้นแล้ว ขุดลงไป ครั้นขุดลงไปแล้ว ก็ถอนรากใหญ่ด้วยที่สุด แม้เท่ากำนัฟุ้งขึ้น บุรุษนั้นจึงตัดต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่ ครั้นตัดต้นไม้เป็นท่อนเล็กท่อนใหญ่แล้วฟุ้งผ่า ครั้นผ่าแล้ว ทำให้เป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยแล้วเกลี้ย ผึ่งลม ผึ่งแดด ครั้นผึ่งลม ผึ่งแดดแล้ว เอาไฟเผา ครั้นเอาไฟเผาแล้ว ทำให้เป็นเขม่า ครั้นทำให้เป็นเขม่าแล้ว ฟุ้งโปรยที่ลมแรง หรือลอยในแม่น้ำที่มีกระแสเชี่ยว เมื่อเป็นอย่างนี้ ต้นไม้ใหญ่นั้น ถูกตัดรากถอนโคน เหมือนต้นตาลที่ถูกตัดรากถอนโคน ไปแล้ว เหลือแต่พื้นที่ ทำให้ไม่มี เกิดขึ้นต่อไปไม่ได้ อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นโทษเนื่อง ๆ ในธรรมทั้งหลายที่เป็นปัจจัยแห่งอุปาทาน ตัณหา ย่อมดับ เพราะตัณหาดับ อุปาทานจึงดับ เพราะอุปาทานดับ ภพจึงดับ เพราะภพดับ ชาติจึงดับ เพราะชาติดับ ชรา มรณะ โสกะ ปริทเวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งหมดนี้ มีได้ด้วยประการฉะนี้

นิทานสูตรที่ ๑๐ จบ

ทุกขวรรคที่ ๖ จบ

รวมพระสูตรที่มีในวรรคนี้ คือ

๑. ปริวิมังสนสูตร	๒. อุปาทานสูตร
๓. สังโยชนสูตร	๔. ทุตติยสังโยชนสูตร
๕. มหารุกขสูตร	๖. ทุตติยมหารุกขสูตร
๗. ตรูณรูกขสูตร	๘. นามรูปสูตร
๙. วิญญานสูตร	๑๐. นิทานสูตร